

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ-

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐπιμέλεια- Φιλολογικά σχόλια:
ΖΑΡΒΑΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

©2016 by www.odeiosibelius.gr

ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ-

Επιμέλεια έκδόσεως e-book, δακτυλογράφησης-
σελιδοποίησης, σχεδιασμός εξωφύλλου:

Γεώργιος Σ. Ζάρβανος

Πρώτη έκδοσις: 2016

Δεύτερη έκδοσις: 2019

Copyright ©: www.odeiosibelius.gr

■ Απαγορεύεται ή αναδημοσίευσις εν όλω ή εν μέρει του περιεχομένου του παρόντος πονήματος δίχως την προγενέστερη έγκρισι του ανωτέρω ιστοτόπου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ-

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

᾽Επιμέλεια- Φιλολογικά σχόλια:

ΖΑΡΒΑΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

www.odeiosibelius.gr

Αθήνα
2016

Αὐτοβιογραφικὸν σημείωμα

Ἐγεννήθην ἐν Σκιάθῳ τῇ 4ῃ Μαρτίου 1851. Ἐβγῆκα ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον εἰς τὰ 1863, ἀλλὰ μόνον τῷ 1867 ἐστάλην εἰς τὸ Γυμνάσιον Χαλκίδος, ὅπου ἤκουσα τὴν Α΄ καὶ Β΄ τάξιν. Τῇ Γ΄ ἐμαθήτευσά εἰς Πειραιᾶ, εἶτα διέκοψα τὰς σπουδὰς μου καὶ ἔμεινα εἰς τὴν πατρίδα. Κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1872 ἐπῆγα εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος χάριν προσκυνήσεως, ὅπου ἔμεινα ὀλίγους μῆνας. Τῷ 1873 ἦλθα εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφοίτησα εἰς τὴν Δ΄ τοῦ Βαρβακείου. Τῷ 1874 ἐνεγράφην εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν ὅπου ἤκουσα κατ' ἐκλογὴν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικά, κατ' ἰδίαν δὲ ἡσχολούμην εἰς τὰς ξένας γλώσσας.

Μικρὸς ἐζωγράφιζα Ἅγίους, εἶτα ἔγραφα στίχους, καὶ ἐδοκίμαζα νὰ συντάξω κωμωδίαν. Τῷ 1868 ἐπεχείρησα νὰ γράψω μυθιστόρημα. Τῷ 1879 ἐδημοσιεύθη ἡ «Μετανάστις», ἔργον μου, εἰς τὸν «Νεολόγον» Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1881 ἐν Δρησκευτικὸν ποιημάτιον εἰς τὸ περιοδικὸν «Σωτῆρα». Τῷ 1882 ἐδημοσιεύθησαν «Οἱ Ἐμποροὶ τῶν ἔθνων» εἰς τὸ «Μὴ χάνεσαι». Ἀργότερα ἔγραψα περὶ τὰ ἑκατὸν διηγήματα, δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

σελίδες

Ι. Διήγημα 13-28

ΙΙ. Παράρτημα Ὑποσημειώσεων 31-36

ΙΙΙ. Παράρτημα φωτογραφιών 37-44

Η Πλατεία «Ομονοίας» τὸ 1890.

ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ

Ο μπαρμπα-Πύπης, ὁ γηραιὸς φίλος μου, εἶχεν ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ καπέλα, διαφόρων χρωμάτων, σχημάτων καὶ μεγεθῶν, ὅλα ἐκ παλαιοῦ χρόνου καὶ ὅλα κατακαίνουργια, τὰ ὅποια ἐφόρει ἐκ περιτροπῆς¹[ἐναλλάξ] μετὰ τοῦ εὐπρεποῦς²[κομποῦ] μαύρου ἱματίου³[τοῦ πανοφωρίου] του⁴ κατὰ τὰς μεγάλας ἐορτὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ[τοῦ ἔτους],

¹Περί-τροπή, ἡ [ἐκ τοῦ ρήματος *περιτρέπω* (= περιστρέφω ὁλόγυρα, ἀνατρέπω, ἀναποδογυρίζω)]· σημαίνει ὅ, τι καὶ σήμερα: ἡ περιστροφή, ὁ κύκλος|| τὸ ἐμπρόθετον ὅμως *ἐκ περιτροπῆς* τοῦ παρόντος χωρίου λαμβάνεται ὅπως καὶ οἱ φράσεις ὁ ἓνας μετὰ τὸν ἄλλον, κατὰ διαδοχὴ, περιοδικά, ἐναλλάξ.

²Εὐ-πρεπής, -ὲς [εὖ+πρέπω]· αὐτὸς πού ἔχει καλὴ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισι, ὁ κομπούς.

³Ἰμάτιον, τὸ [ὑποκοριστικὸ τοῦ *ἱμα* (ἐκ τοῦ *εἶμα*, πού σημαίνει ἔνδυμα)]· ἐξωτερικὸν ἔνδυμα, πανωφόρι|| ὁ ὅρος *ἱμάτιον* ἐσήμαινε στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ τὸ ἔνδυμα ἐκεῖνο, πού ἐφοροῦσαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπάνω ἀπὸ τὸν *χιτῶνα* καὶ πού ἀντιστοιχοῦσε στὴν ὁμηρικὴ *χλαῖναν* [νῦν χλαῖνη (= ὁ μανδύας τῶν στρατιωτικῶν)].

όποταν⁵[όποτεδήποτε, όσάκις, κάθε φορά που] έκαμνε δύο ή τρείς περιπάτους από τής μιās πλατείας εις τήν άλλην⁶, διά τής όδοϋ Σταδίου⁷. Όσάκις [όσες φορές, κάθε φορά που]έφόρει τόν καθημερινόν κοῦκόν [σκοῦφο] του, μέ τὸ σάλι του διπλωμένον εις όκτώ ή δεκαέξ δίπλας ἐπὶ τοῦ ὤμου[ἐπάνω στον ὤμο], συνήθιζε νά κάθεται ἐπὶ τινας ὥρας[γιὰ κάποιες ὥρες]⁸ εις τὸ [στο] γειτονικόν παντοπωλεῖον, ὑποπίνων[σιγοπίνοντας, κουτσοπίνοντας]⁹ συνήθως μετὰ τῶν φίλων[μέ τους φίλους του]¹⁰, καί ἦτο στωμύλος[λάλος, φλύαρος]¹¹ καί διηγείτο πολλά κ' ἐμειδία[χαμογελοῦσε]¹² πρὸς αὐτούς.

Όταν ἐμειδία ὁ μπαρμπα-Πύπης¹³, δέν ἐμειδίων[δέν χαμογελοῦσαν] μόνον αἱ γωνίαι τῶν χειλέων, αἱ παρειαί[τὰ μάγουλα]¹⁴ καί τὰ οὖλα τῶν

⁴ Μετὰ τοῦ εὐπρεποῦς ἱματίου του... μετὰ + γενική· μαζί μέ, μέ τὸ εὐπρεπές ἔνδυμά του [ὡς ρῆμα ἐξαρθήσεως τίθεται τὸ ἐφόρει]. ἡ ὅλη φράση ἀποδιδόμενη στή δημοτικὴν ἔχει ὡς ἐξῆς: [...]τὰ ὁποῖα φοροῦσε ἐναλλάξ μέ τὸ κομψὸ μαῦρο πανωφόρι του[...]

⁵ 'Οπότ-ἄν[ἀοριστολογικό], ἀντὶ τοῦ κεχωρισμένως ἐκφερομένου ὁπότ' ἄν ὁποτεδήποτε, όσάκις, λατινιστὶ quoandocumque. Γιά τὸ ὁποῖο βλέπε περισσότερα ἐδῶ ➞ (ἐπιστροφὴ στήν ὑπόσημείωσι 84 ἐδῶ ➞).

⁶ ἀπὸ τής μιās πλατείας... (ἀπὸ + γενική=ΤΟΠΟΣ)= ἀπὸ τῆ μιᾶ πλατεία... εις τήν άλλην (εις + αἰτιατική=ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ) = στήν άλλη, πρὸς τήν άλλη.

⁷ διά τής όδοϋ Σταδίου... (διά + γενική= ΤΟΠΟΣ)= μέσ' ἀπὸ τήν ὁδὸ Σταδίου.

⁸ ἐπὶ τινας ὥρας... (ἐπὶ + αἰτιατική= ΔΙΑΡΚΕΙΑ)= ἐπὶ ὥρας, γιά ὥρες.

⁹ ὑποπίνων, μετοχικός τύπος ἐνεστώτος τοῦ ῥ. ὑπο-πίνω, μελλ. -πίομαι πρῶκ. πέπωκα· πίνοντας κατ' ὀλίγον, κουτσοπίνοντας, ἡ καί πίνοντας ὀλίγο μόνο.|| ὑποπεπωκώς, μτχ ἐνεργ. πρῶκ: πού εἶναι ὀλίγον τι μεθυσμένος, ὁ πιωμένος.

¹⁰ ὑποπίνων μετὰ τῶν φίλων...(μετὰ + γενική= ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ)= κουτσοπίνοντας μέ (μαζί μέ) τοὺς φίλους του.

¹¹ στωμύλος, -ον, επίθ. (στόμα)· εὐστομος, εὐφραδής, εὐγλωττος || λάλος, φλύαρος, πολυλογάς.|| ρῆμα στωμύλλω, καί ὡς ἀποθετικό στωμύλλομαι (ἐκ τοῦ στωμύλος)· εἶμαι φλύαρος, λέγω πολλά, φλυαρῶ.— ἦτο στωμύλος...: ἦταν φλύαρος, πολυλογάς.— ἦτο· ὁ χρονικός τύπος τοῦ παρατατικοῦ τοῦ ῥήματος εἶμαι στήν καθαρεύουσα: ἤμην(ἤμουν), ἦσα(ἦσουν), ἦτα(ἦταν), ἤμεθα(ἤμα-στε, καί ὄχι ἤμα-σαν), ἦσθα(ἦσαστε), ἦσαν(ἦταν)· κατ' ἀντιστοιχία πρὸς τὸν παρατατικό τοῦ εἰμί τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς: ἦν, ἦς ἡ ἦσθα, ἦν, ἦμεν, ἦτε ἡ ἦ-στε (ὅπως τὸ ἦ-σθε τῆς καθαρευούσης), ἦσαν.

¹² ἐμειδία· χαμογελοῦσε· χρονικός τύπος 3^{ου} ἐνικοῦ προσώπου τοῦ παρατατικοῦ τοῦ ῥ. μειδιάω-ῶ· ἐμειδί-ων, ἐμειδί-ας, ἐμειδί-α, ἐμειδι-ῶμεν, ἐμειδι-ᾶτε, ἐμειδί-ων.

¹³ Περὶ τοῦ τρόπου τῆς συντάξεως τοῦ ὅταν βλέπε σημ. 5.

¹⁴ Παρειά, ἡ· τὸ μάγουλο: [...]ἦτο γλυκυτάτη χωρική. Δεκαεπτὰ μόλις χρόνων, μέ τὸ ἐρυθρόν τῆς φύσεως χρῶμα ἐπὶ τῶν παρειῶν της καί τὸν δροσερόν ὅλον ἀέρα τοῦ βουνοῦ εις τήν ψυχὴν (Εὐγενίου Ζαλοκῶστα "Τὸ μανδῆλι τῆς ἀγάπης"). Τὸ ἐν λόγῳ οὐσιαστικό ἀπαντᾷ στὸν Όμηρο, ἐκφερόμενο μόνο στὸν πληθυντικό ἀριθμό, ἦτοι αἱ παρειαί (ἰωνικ. τύπ. παρήμιον).—

ὀδόντων[τῶν δοντιῶν] του¹⁵, ἀλλ' ἐμειδίων οἱ ἰλαροὶ[οἱ εὐθυμοί, οἱ περιχαρεῖς]¹⁶ καὶ ἡμεροὶ[καὶ πράοι] ὀφθαλμοὶ του¹⁷, ἐμειδία στίλβουσα[λάμπουσα]¹⁸ ἢ σιμὴ[μὲ τὰ ρουθύνια πρὸς τὰ πάνω]¹⁹ καὶ πεπλατυσμένη[πλακουτσωτὴ] ρίς²⁰ του[μύτη του], ὁ μύσταξ του[τὸ μουστάκι του] ὁ εὐθυσμένος[τὸ ἰσιωμένο] μὲ λεβάνταν καὶ ὡς διὰ κολλητοῦ κηροῦ λελεπτυσμένος²¹, καὶ τὸ ὑπογένειόν[καὶ τὸ μούσι] του τὸ λευκὸν καὶ ἐπιμελῶς διατηρούμενον, καὶ σχεδὸν ὁ κοῦκός του

Στὴν ἀρχαία γλῶσσα, ὁ ὅρος *παρειά* ἐσήμαινε τὸ μέρος ἐκείνο τῆς περικεφαλαίας, τὸ ὁποῖο καλύπτει τὰ δύο πλάγια μέρη τῆς κεφαλῆς.

¹⁵ *Ὀδοῦς*, -όντος, ὁ· δοτ. πληθ. *ὀδοῦσι*, λατινιστὶ *den*· σημαίνει ὁ, τι καὶ νῦν, δόντι.

¹⁶ *Ἰλαρός*, ἄ, ὄν (ἐκ τοῦ *Ἰλαος*= εὐμενής)· φαιδρός, πλήρης χαρᾶς, εὐθυμος, περιχαρής, λατινιστὶ *hilaris*, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀγγλικὲς λέξεις, *silly* καὶ *hilarious*.

¹⁷ *δὲν ἐμειδίων μόνον αἱ γωνίαι τῶν χειλέων...* ἀλλ' ἐμειδίων οἱ ἰλαροὶ καὶ ἡμεροὶ ὀφθαλμοὶ του[...]. *ὄχι μόνον...-ἀλλὰ καί...*· ἐδῶ παρατηρεῖται ἐπιδοτικὴ συμπλοκὴ (ἢ κοινῶς καλουμένη δηλ. *ἐπιδοτικὴ σύνδεσις*). Παρατηροῦμε προσέτι ὅτι ἡ δευτέρη ἀπὸ τῆς συμπλεκόμενης προτάσεως παρίσταται ὡς σπουδαιότερη τῆς πρώτης, δηλονότι: «[...]ἀλλ' ἐμειδίων οἱ ἰλαροὶ καὶ ἡμεροὶ ὀφθαλμοὶ του[...].» τὸ γεγονὸς δηλ. ὅτι «ἐμειδίων αἱ γωνίαι τῶν χειλέων, αἱ παρειαὶ καὶ τὰ ὄπλα τῶν ὀδόντων του[...].» ἀποτελεῖ παρατήρησι ἐλάσσονος σημασίας, καθότι συνιστᾷ ἀπλῶς μιὰ ἀκριβεστάτη περιγραφὴ τῶν κυριωτέρων καὶ γνωστῶν σὲ ὅλους μας γνωρισμάτων τῆς ἐκφράσεως τοῦ μειδιάματος. Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι *ἐμειδίων οἱ ἰλαροὶ καὶ ἡμεροὶ ὀφθαλμοὶ του* ἐπιτείνει τὴν περιγραφὴ τῆς εἰκόνος τοῦ ὅλου τοῦ προσώπου μετὰ τῶν λεπτομερειῶν αὐτοῦ, καθὼς καὶ τῆς ἐντάσεως τοῦ ὑποκειμένου ψυχικοῦ συναισθήματος (διότι, ὡς λέγει ὁ λαός, «τὰ μάτια εἶναι ὁ καθρέφτης τῆς ψυχῆς»), προσδιδόμενου ἔτσι καὶ τοῦ στοιχείου τῆς μεταφορᾶς στὴν σημασία τοῦ ῥ. *μειδιῶ* (μτφ.: *ἔχω ὄψι φαιδρὴ, γαληνιαία*), ἀφοῦ, *κατὰ κυριολεξίαν*, ἡ ἔννοια αὐτοῦ τοῦ ῥήματος ἀφορᾷ κυρίως στίς ἐκφράσεις τοῦ στόματος καὶ τῶν ζυγωματικῶν (*μειδιῶ= γελῶ μόνο μὲ τὴ σύσπασιν τῶν χειλέων δίχως νὰ καγχᾶζω, χαμογελῶ*).

¹⁸ *στίλβουσα* μετοχικὸς τύπος ἐνεστώτος χρόνου τοῦ ρ. *στίλβω*, *μέλλ.* -*ψω* λάμπω, ἀκτινοβολῶ, ἀπαστράπτω, γυαλίζω· ἡ ἐν λόγῳ μετοχὴ ἔχει ἐδῶ μεταφορικὴ σημασία.

¹⁹ *σιμός*, -ή, -όν· ὁ ἔχων τὴ μύτη σιμὴ(=πεπλατυσμένη).

²⁰ *Ρίς*, ἡ, ῥινός, αἷτ. *ῥίνα* ἢ *μύτη*: «Τὰλλα ἐφαίνετο ἀνὴρ λιπόσαρκος μᾶλλον ἀλλὰ ῥωμαλέος, ἀναστήματος μᾶλλον ὑψηλοῦ, ὅπου ἡ εὐσταλὴς *ρίς* καὶ περὶ τοὺς ῥώθωνας συνεπτυγμένη, τὰ λεπτὰ χεῖλη, τὸ περὶ τὸ σῶμα καὶ τὰς κινήσεις μέτρον, ἐδείκνυν τὸ καρτερικὸν τῆς ψυχῆς καὶ τὸ ἀλύγιστον τῆς καρδίας τοῦ ἀνδρός.»(Σπυρίδωνος Βασιλειάδου *Τὸ χρυσίον*)

²¹ *ὡς διὰ κολλητοῦ κηροῦ λελεπτυσμένος[...]*· δηλ.: «[...]ὡς νὰ τὸ εἶχε λεπτύνει μὲ κολλημένο κερί» (ἐνν. τὸ μουστάκι του). Ὁ συγγραφεὺς παριστᾷ διὰ τῶν προσδιορισμῶν καὶ τῶν παρομοιώσεων —ὅπως ὁ ζωγράφος διὰ τῶν περιγραμμάτων καὶ τῆς παραθέσεως διαφόρων μορφῶν ἀνθρώπων, ζώων καὶ ἐν γένει ἀντικειμένων, ἀψύχων καὶ ἐμψύχων— τὸν τρόπον ἐκείνον, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ παλαιοὶ διεμόρφωναν τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὑφή τοῦ *μύστακος*, καθ' ἣν ἐποχὴ οἱ αἰσθητικὲς τάσεις ἐπέβαλλαν τὸ «στρίψιμο» τοῦ μουστακιοῦ σὲ σχῆμα «τιμονιοῦ ποδηλάτου».

ὁ στακτερός, ὁ λοξὸς κ' ἐπικλινής[κατηφορικός]²² πρὸς τὸ οὖς[πρὸς τὸ αὐτὶ], ὅλα παρ' αὐτῶ[σ' αὐτὸν] ἐμειδίων. Εἶχε γνωρίσει πρόσωπα καὶ πράγματα ἐν Κερκύρα[σὴν Κέρκυρα]²³, ὅλα τὰ περιέγραφε μετὰ χάριτος[μὲ εὐγνωμοσύνη]²⁴ εἰς τοὺς φίλους του²⁵. Δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ σεμνύνεται[νὰ ὑπερηφανεύεται, νὰ καυχᾶται]²⁶ διὰ τὴν προτίμησιν[γὰ τὴν προτίμησιν]²⁷ τὴν ὁποίαν εἶχε δείξει ἀείποτε[πάντοτε] διὰ τὴν Κέρκυραν ὁ βασιλεύς²⁸, καὶ ἔζησεν ἄρκετὰ διὰ νὰ ὑπερηφανευθῇ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ[γὰ τὴν ἐπιλογή]²⁹, ἣν[τὴν ὁποίαν]³⁰ ἔκαμε τῆς αὐτῆς νήσου[τῆς ἰδίας νήσου]³¹ πρὸς διατριβὴν³²[γὰ νὰ διαμείνῃ] ἡ ἐφτακρατόρισσα τῆς Αὐστρίας³³. Ἐνθυμεῖτο[θυμόταν]³⁴ ἀμυδρῶς τὸν

²² ἐπικλινής, -ές, (ἐπικλίνω)· ὁ ἔχων κλίσι πρὸς τὰ κάτω, κατηφορικός.

²³ ἐν Κερκύρα... (ἐν + δοτική=ΤΟΠΟΣ)= σὴν Κέρκυρα...

²⁴ χάρις, ἡ, γεν. χάριτος· αἰτ. χάριν ἢ χάριτα πληθ. χάριτες· δοτ. πληθ. χάρισι· ἡ χάρις δέον νὰ ἐκληφθῇ στὸ παρὸν χωρίο ὡς ἡ εὐγνωμοσύνη ἐκεῖνη, τὴν ὁποία ἐκφράζει ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου γὰρ πρόσωπα, τὰ ὁποία —ὅπως θὰ ἰδῶμε κατωτέρω— ἐτίμησαν διὰ τῆς παρουσίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔργων των, τὴν πατρώα γῆ τοῦ ἥρωος τῆς ἱστορίας μας.

²⁵ τὰ περιέγραφε μετὰ χάριτος... (μετὰ + γενική= ΤΡΟΠΟΣ)= τὰ περιέγραφε μὲ χαρὰ στοὺς φίλους του (εἰς τοὺς φίλους του)...

²⁶ σεμνύνω, μελλ. -υνῶ (σεμνός)· ὁ μέσος τύπος σεμνύνομαι ἀπαντᾷ ἐδῶ ἀντὶ τῶν: μεγαλαυχῶ, εἶμαι ὑπερήφανος γὰρ κάτι, ἢ καὶ καυχῶμαι.

²⁷ Δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ σεμνύνεται διὰ τὴν προτίμησιν (διὰ + αἰτιατική= ΑΙΤΙΑ)= ἐξ αἰτίας, ἔνεκα τῆς προτιμήσεως[...]. ἡ προθέσις διὰ, ἡ ὁποία ἐπὶ τοῦ προκειμένου συντάσσεται μὲ αἰτιατική πτώσι, εἶναι ὁ προγενέστερος τύπος τῆς προθέσεως γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς δημοτικῆς.

²⁸ Ἀναφέρεται στὸν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Γεώργιο Α' (1845-1913), ὁ ὁποῖος ἐδολοφονήθηκε στὴ Θεσσαλονίκη.

²⁹ διὰ νὰ ὑπερηφανευθῇ ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ... (ἐπὶ + δοτική= ΑΙΤΙΑ) = νὰ ὑπερηφανευθῇ γὰρ τὴν ἐπιλογή[...]. συνήθως, μετὰ ρήματα ψυχικοῦ πάθους σημαντικά, τὸ ἐμπρόθετο ἐπὶ + δοτικὴ λαμβάνεται ἐπὶ αἰτίας.

³⁰ ἣν ἔκαμε... ἣν θηλυκοῦ γένους αἰτιατικὴ ἐνικοῦ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας ὅς, ἡ, ὅ· γεν. οὗ, ἥς, οὗ· δοτ. ᾧ, ἥ, ᾧ· αἰτ. ὅν, ἣν, ὅ· κατὰ δὲ τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸς: ὄν, οἷ, αἶ, ᾧ· γεν. ὧν· δοτ. οἷς, αἷς, οἷς· αἰτ. οὓς, ᾧς, ᾧ· = τὴν ὁποία ἔκαμε.

³¹ ἣν (τὴν ὁποίαν) ἔκαμε τῆς αὐτῆς νήσου[...]. τῆς αὐτῆς... Περὶ τῆς χρήσεως τῆς ἀντωνυμίας αὐτὸς σὴν ἀρχαία καὶ τὴν σύγχρονη ἐλληνικὴ ἰδὲς ἐδῶ ☞

³² δια-τριβῶ μελλ. -ψω.— Παθητ. ἀδρ. β' διετριβην, πρκ. διατέτριμμαι· λαμβανόμενον ἐδῶ μεταφορικῶς, τὸ ἐμπρόθετο πρὸς διατριβὴν σημαίνει πρὸς διαμονήν, δηλονότι: γὰρ νὰ διαμείνῃ (πρὸς + αἰτιατική= ΣΚΟΠΟΣ).

³³ Ὁ λόγος ἐδῶ περὶ τῆς Ἑλισάβετ τῆς Βαυαρίας (Μόναχο 1837- Γενεύη 1898), τῆς κατὰ κόσμον πριγκίπισσας Σίσυ, τῆς συζύγου τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ Α'. Ἡ πολυτάραχη ζωὴ τῆς ἔλαβε τραγικὸ τέλος μὲ τὴν δολοφονία τῆς. Ἡ Κέρκυρα ὑπῆρξε ἕνας προσφιλεῖς προορισμὸς ἀναψυχῆς καὶ μονώσεως γὰρ τὴν πριγκίπισσα, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, ὑπέφερε ἀπὸ κρίσεις μελαγχολίας.

³⁴ Ἐνθυμεῖτο· παρατατικὸς τοῦ ἐνθυμούμαι (3ο πρόσ. ἐνικοῦ).

Μουστοξύδη³⁵, μὰ δόττο, δοττίσιμο κὲ ταλέντο!*³⁶ Εἶχε γνωρίσει καλῶς τὸν Μάντζαρον, μὰ γαλαντουόμο!*³⁷ τὸν Κερκύρας Αθανάσιον³⁸ (μὰ μπράβο!*)³⁹, τὸν Σερπιέρρο (κὲ γράν φιλόζοφο!*⁴⁰). Τὸ τελευταῖον ὄνομα ἔδιδεν εἰς τὸν αἰοίδιμον[τὸν αἰμίνηστο] Βράιλαν,⁴¹ διὰ τὸν τίτλον[λόγω τοῦ τίτλου]⁴² ὄν[τὸν ὁποῖον] τοῦ εἶχον ἀπονείμει, φαίνεται, οἱ Ἄγγλοι (*Sir Pierro* = *Sir Peter*).

Εἶχε γνωρίσει ἐπίσης τὸν Σόλωμο⁴³ (κὲ ποέτα!*⁴⁴) τοῦ ὁποίου ἀπεμνημόνευε καὶ στίχους τινάς[καὶ μερικὸς στίχους]⁴⁵,

³⁵ *Μουστοξύδης Ἀνδρέας* (1785-1860)· λόγιος, ἱστορικός καὶ πολιτικός, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Καποδίστρια ὠργάνωσε τὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τοῦ ἀρτισυστάτου τότε ἐλληνικοῦ κράτους.

³⁶ = *Τί λόγιος, λογιώτατος καὶ προικισμένος!*

³⁷ ἐκ τοῦ *galantuomo*, τουτέστιν εὐγενής.

³⁸ Πρόκειται περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀθανασίου Πολίτου (1803- 1847)· ἐπελθόντος τοῦ θανάτου τοῦ Μητροπολίτη Κερκύρας Χρυσάνθου στίς 11 Μαρτίου τοῦ 1848 ὁ Ἀθανάσιος Πολίτης ἀνεδείχθηκε νέος Μητροπολίτης καὶ ἀνῆλθε στὸν μητροπολιτικὸ θρόνον στίς 29 Μαΐου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, λαμβάνων ὕστερα καὶ συγχαρητήρια ἐπιστολὴ παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰσραηλιτικῆς κοινότητος.

³⁹ *Τί ἱκανός!*

⁴⁰ *Τί μέγας φιλόσοφος!*

⁴¹ *Ἀοίδιμος*, -ον (*αἰίδω*)· ὁ ἀδόμενος, γιὰ τὸν ὁποῖον ψάλλονται ᾠσματα ἢ φημισμένος· ἐδῶ ὅμως, ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ἤδη τεθνηκότος (ἀφοῦ ὅταν διαδραματιζόταν ἡ ἐν λόγῳ ἱστορία, ἦτοι κάπου τὸ 188..., ὁ μέγας αὐτὸς Κερκυραῖος φιλόσοφος καὶ πολιτικός *Βραῖλας Ἀρμένης-Πέτρος* (1812-†84) εἶχε ἤδη ἀποδημήσει), τὸ ἐπίθετον *αἰοίδιμος* δέον ν' ἀποδοθῇ ἐδῶ ὡς αἰμίνηστος.

⁴² διὰ τὸν τίτλον ὃν τοῦ εἶχον ἀπονείμει [διὰ + αἰτιατική= ΑΙΤΙΑ]= κεῖται ὡς ἐπιρρηματικός προσδιορισμὸς δηλῶν τὴν αἰτία στὸ ρῆμα *ἔδιδεν* τῆς προτάσεως ἑξαρτήσεως.— Τὸ ἀναφορικὸ ὄν εἶναι αἰτιατικὴ ἐνικοῦ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας ὅς (βλέπε σημ. 30).

⁴³ *Σολωμὸς Διονύσιος* (Ζάκυνθος 1798 - Κέρκυρα 1857)· ὁ ἐθνικός μας ποιητής.

⁴⁴ *Τί ποιητής!*

⁴⁵ *καὶ στίχους τινάς...* Θηλυκοῦ γένους αἰτιατικὴ πληθυντικοῦ τῆς ἀορίστου ἀντωνυμίας *τίς*, ἡ ὁποία ἐν προκειμένῳ λαμβάνεται ὡς ἐπιθετικός προσδιορισμὸς στὸ ἐπίσης κατ' αἰτιατικὴν πληθυντικὴν ἐκφερόμενο οὐσιαστικὸ *στίχους*, ἀποδίδεται δὲ στὴ νέα δημοτικὴ διὰ τῶν *κάποιος* καὶ *μερικὸς*. «[...]καὶ στίχους τινάς[...]· δηλονότι «[...]καὶ κάποιους στίχους[...]», ἢ «[...]καὶ μερικὸς στίχους[...]». Ἡ ἀόριστη ἀντωνυμία (*τίς*, *τι* = *κάποιος*, *κάτι*) τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς κλίνεται συμφώνως πρὸς τὴν 3^η κλίσι ὡς ἀκολουθῶς:

ἀπαγγέλλων[απαγγέλοντας] αὐτοὺς κατὰ τὸ ἐξῆς ὑπόδειγμα [κατὰ τὸ ἐξῆς παράδειγμα]⁴⁶.

Ω σ ἂ ν τῇ σπίθα κρουμμένη στή στάχτη
ποῦ ἐκρουβόταν γιὰ μᾶς λευτεριά;

Εἰσὲ πᾶσα μέρη πετιέται κι ἀνάφτει,
καὶ σκορπιέται σὲ κάθε μεριά.

Ὁ μπαρμπα-Πύπης ἔλειπεν ὑπὲρ τὰ εἴκοσι ἔτη[πάνω ἀπὸ εἴκοσι ἔτη] ἐκ τοῦ τόπου[ἀπὸ τὸν τόπο] τῆς γεννήσεώς του⁴⁷. Εἶχε γυρίσει κόσμον κ' ἔκαμεν ἐργασίας πολλές. Ἔστειλέ ποτε[κάποτε]⁴⁸ καὶ εἰς τὴν Παγκόσμιον ἑκταση, διότι ἦτο σχεδὸν ἀρχιτέκτων, καὶ εἶχε μάλιστα καὶ μίαν ἰνβεντσιόνε*. Εἰμίσει[μισοῦσε] τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς ἰδιοτελεῖς, ἐξετίμα[ἐκτιμοῦσε] τὸν

	Ἑνικὸς		Πληθυντικὸς		Δυϊκὸς
	Ἄρσ. καὶ Θηλ.	Οὐδ	Ἄρσ. καὶ Θηλ.	Οὐδ	
ὄν	τίς	τί	τινὲς	τινὰ ἢ ἅττα	τινὲ
γεν.	τίνος ἢ του	τίνος ἢ του	τινῶν	τινῶν	τινοῖν
δοτ.	τίνι ἢ τῷ	τίνι ἢ τῷ	τισὶ (ν)	τισὶ (ν)	τινοῖν
αἰτ.	τίνα	τί	τινᾶς	τινὰ ἢ ἅττα	τινὲ

Περὶ δὲ τῶν ἀορίστων ἀντωνυμιῶν τῆς νέας ἐλληνικῆς ἰδὲς ἐδῶ ➡

⁴⁶ ἀπαγγέλλων αὐτοὺς κατὰ τὸ ἐξῆς ὑπόδειγμα[...]: κατὰ τὸ ἐξῆς ὑπόδειγμα = συμφώνως μέ, συμφώνως πρὸς τὸ ἐξῆς παράδειγμα (κατὰ + αἰτιατική= ΣΥΜΦΩΝΙΑ): ὑπόδειγμα, -ατος, τὸ (ὑποδείκνυμι): σημῆιο, ὑπόδειγμα, τεκμήριο, ἀπόδειξις.— λαμβανόμενος ἐδῶ μεταφορικῶς, ὁ ὅρος ὑπόδειγμα σημαίνει πρότυπο, παράδειγμα.

⁴⁷ Ὁ μπαρμπα-Πύπης ἔλειπεν ὑπὲρ τὰ εἴκοσι ἔτη [πάνω ἀπὸ εἴκοσι ἔτη] ἐκ τοῦ τόπου [ἀπὸ τὸν τόπο] τῆς γεννήσεώς του· ὑπὲρ τὰ εἴκοσι ἔτη = ἔλειπε ἀπὸ τὸν τόπο τῆς γεννήσεώς του πέρα ἀπὸ τὰ εἴκοσι χρόνια (ὑπὲρ + αἰτιατική= ΥΠΕΡΒΑΣΗ ΧΡΟΝΙΚΟΥ ΟΡΙΟΥ): ἐκ τοῦ τόπου (ἐκ + γενική= λαμβανόμενος ἐδῶ κυριολεκτικῶς, ὁ ἐν λόγῳ ἐμπρόθετος προσδιορισμὸς δηλοῖ ΤΟΠΟ)= ἀπὸ τὸν τόπο τῆς γεννήσεώς του.

⁴⁸ Ἔστειλέ ποτε[...]: ποτέ, στήν ἰωνική διάλεκτο κοτέ καὶ δωριστὶ ποκά· λαμβανόμενο ἐδῶ ὡς ἐγκλιτικὸ μόριο, τὸ ποτέ σημαίνει κάποτε, κατὰ κάποιον χρόνον (ἀπροσδιορίστως), σὲ κάποια ἐποχή, «μιά φορά κι ἓνα καιρὸ» (λίαν δὲ συνήθης φράσις στήν ἀρχαία ἐλληνική, εἰσαγωγική τῶν ἀφηγήσεων παραμυθιῶν, εἶναι ἡ ἐξῆς: οὕτω ποτ' ἦν μῦς καὶ γαλῆ= ἔτσι πού λές μιὰ φορά κι ἓναν καιρὸ ἦταν μιὰ γάτα κι ἓνας ποντικός). Τὸ ποτέ κεῖται ἐπίσης καὶ σὲ ἀνταποδοτικῆς προτάσεις: ποτέ μέν... ποτέ δέ...= ἄλλοτε μέν... ἄλλοτε δέ..., ὅτε μέν... ὅτε δέ...= τῇ μιᾷ φορά... μιὰ ἄλλη φορά..., μιὰ φορά ἔτσι... μιὰ φορά ἄλλοιῶς..., λατινιστὶ modo...modo.

άνθρωπισμόν καὶ τὴν τιμιότητα. Ἀπετροπιάζετο[αἰσθανόταν ἔντονη ἀποστροφή
γιά]⁴⁹ τοὺς φαύλους[τοὺς ἀνήθικους, τοὺς ἀχρείους].

«Ἰλ τραδιτόρε νὸν ἃ κομπασσιόν, ὁ ἀπατεώνας δὲν ἔχει λύπηση». Ἐνίστε⁵⁰
πάλιν[κάποτε πάλιν] ἐμαλάττετο[ἐμαλάκωνε]⁵¹ κ' ἐδείκνυε[ἐκδηλώνε]⁵²
συγκατάβασιν[ἐπιεικὴ ἀποδοχή] εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ἀτελείας[στὶς ἀνθρώπινες
ἀτέλειες]. «Οὐδ' ἡ γῆς ἀναμάρτητος, ἄγκε λὰ τέρρα νὸν ἔ ἱμπεκκάμπιλε».
Καὶ ὕστερον[καὶ ὕστερα], ἀφοῦ οὐδ' [οὔτε] ἡ γῆ εἶναι, πῶς θὰ εἶναι ὁ Πάπας;
Ὅταν τοῦ παρετήρει τις⁵³[τὸν ἐπέκρινε κάποιος] ὅτι ὁ Πάπας δὲν ἐψηφίσθη
ἱμπεκκάμπιλε⁵⁴, ἀλλὰ ἱνφαλλίμπιλε⁵⁵, δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν
διαφορὰν.

Δὲν ἦτο ἄμοιρος [δὲν ἐστερεῖτο]⁵⁶ καὶ θρησκευτικῶν συναισθημάτων⁵⁷. Τὰς
δύο ἢ τρεῖς προσευχάς, ἄς⁵⁸ ἤξευρε⁵⁹[τὶς ὁποῖες ἤξερε], τὰς ἤξευρεν ἑλληνιστί
[στὴν ἑλληνικὴ τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων]. «Τὰ πατερμά του τὰ ἤξερε ρωμέικα
[στὴ νέα ἑλληνικὴ τῆς περιόδου τῆς τουρκοκρατίας]». Ἐλεγεν: «Ἄγιος, ἅγιος,
ἅγιος, Κύριος Σαβαώθ... ὡς ἐνάντιος, ὑψίστοις⁶⁰». Ὅταν μὲ ἠρώτησε δις ἡ

⁴⁹ παρατατικὸς τοῦ μέσου ρήματος ἀποτροπιάζομαι (ἐκ τοῦ ἀποτρόπαιος).
αἰσθάνομαι ἔντονη ἀποστροφή, ἔντονη φρίκη.

⁵⁰ ἐνί-οτε, ἐπίρρημα ἀντὶ τοῦ ἐκφερομένου κατὰ διάστασιν ἐνι ὅτε, ἦτοι ἔστιν
ὅτε, τουτέστιν κάποτε-κάποτε, μερικεὺς φορεῖς.

⁵¹ Παρατατικὸς τοῦ παθητ. μαλάσσομαι· μαλάσσω, ἀττικῶς -ττω, μέλ. -ξω
(μαλακός)· κάμνω κάτι μαλακό, τὸ μαλακώνω (ἀντίθ. τοῦ σκληρύνω).
ἐκφερόμενο ἐδῶ σὲ παθητικὴ διάθεσι, τὸ ρ. μαλάττομαι νοεῖται κατὰ μεταφορικὴ
σημασία, ἦτοι καταπραῦνομαι, καθησυχάζω, γίνομαι ἥπιος.

⁵² Παρατ. χρόνος τοῦ ρ. δείκνυμι· Παρατ. ἐδείκνυν & ἐδείκνυσον, Μέλλ. δείξω, Αόρ.
ἔδειξα, Παρακ. δέδειχα, Παθ. μέλλ. δειχθήσομαι, Παθ. αόρ. ἐδείχθην, Παθ. παρακ.
δέδειγμα, Παθ. υπερσ. ἐδεδείγμην· στὸ παρὸν χωρίο σημαίνει φανερώνω,
ἐκδηλώνω: ἐκδηλώνω, φανέρωνε συγκατάβαση.

⁵³ βλέπε σημ. 35.

⁵⁴ impecabile= ἄμεμπτος.

⁵⁵ infallibile= ἀλάνθαστος.

⁵⁶ ἄ-μοιρος (ἀ στερ. + μοῖρα)· ὁ μὴ ἔχων μερίδιο σ' ἓνα πρᾶγμα.

⁵⁷ Δὲν ἦτο ἄμοιρος καὶ θρησκευτικῶν συναισθημάτων...= δὲν ἦταν ἀπεστερημένος
θρησκευτικῶν συναισθημάτων· θρησκευτικῶν συναισθημάτων = γενικὴ
ἀντικειμενικὴ στὸ ἄμοιρος.

⁵⁸ βλέπε σημ. 29.

⁵⁹ ἤξεύρω [(ἡ) ξεύρω, ἀπὸ τὸ ἐξεύρον, αόρ. τοῦ ἐξευρίσκω, μεταγενέστερον
ξέρω.

⁶⁰ ἐνάντιος, ὑψίστοις... Ἐναντίος, -ον ὁ ἀντικρὺ ὢν, δηλαδή ὁ εὗρισκόμενος
ἀπέναντι ἀπὸ κάποιον· ἐπὶ ἐχθρικῆς δ' ἐννοίας σημαίνει· ὁ
ἀντιτασσόμενος κατὰ τινος. Τὸ δὲ ὑψίστοις λαμβάνεται ὡς δοτικὴ
ἀντικειμενικὴ στὸ ἐνάντιος (ἐναντιοῦμαι τινι), ὁμοίως πρὸς τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ·

τρεις⁶¹[δυο ἢ τρεῖς φορές] τί σημαίνει τοῦτο τὸ ὡς ἐναντίος προσεπάθησα νὰ διορθώσω καὶ ἐξηγήσω τὸ πρᾶγμα. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας⁶²[ὕστερ' ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες] ὑποτροπιάζων⁶³πάλιν ἔλεγεν: «Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος... ὡς ἐναντίος ὑψίστοις!»

Ἐν μόνον εἶχεν ἐλάττωμα, ὅτι ἐμίσει[μισοῦσε]⁶⁴ ἀδιαλλάκτως πᾶν ὅ,τι[κάθε τι τὸ ὁποῖο]ἐκ προκαταλήψεως[ἐνεκα προκαταλήψεως] ἐμίσει[μισοῦσε]καὶ χωρὶς ν' ἀνέχεται⁶⁵ ἀντίθετον γνώμην ἢ ἐπιχείρημα. Πολιτικῶς κατεφέρετο⁶⁶ [ἐκφραζόταν δριμύτητα]πολὺ κατὰ τῶν Ἀγγλων, θρησκευτικῶς δὲ κατὰ τῶν δυτικῶν. Δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα, καὶ ἦτο⁶⁷ ἀμείλικτος⁶⁸ [σκληρὸς] κατήγορος⁶⁹ τοῦ ρωμαϊκοῦ κλήρου.

* * *

λόγου χάριν: [...]ὁλος μὲν γὰρ ἐστὶν ἅπασιν ἐναντίος τοῖς οὐσί[...]

(Δημοσθένης 24 41.5).—
Τὸ δὲ ἐπίθετο **ἐναντίος** (τονιζόμενο στὴν προπαρалаήγουσα) θεωρεῖται μεταγενέστερος τύπος τοῦ **ἐναντίος**, πού τονίζεται στὴν παραλήγουσα, καὶ ἅπαντᾶ περιορισμένο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σὲ κείμενα ἀνήκοντα στοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους [βλέπε: Λογγίνου *Περὶ ὕψους* (1ος μ.Χ. αἰών), χωρίο 10.2.2., Ῥωμανοῦ Μελωδοῦ *Ὕμνο 81*, στροφή 15 (6ος αἰὼν μ.Χ.), Ἀρσενίου *Ἀποφθέγματα*, χωρίο 2.70 (11ος αἰὼν)], πλὴν μιᾶς μόνον περιπτώσεως, καὶ συγκεκριμένα στὴ Σαπφῶ (ἀπόσπασμα 31, 7ος π.Χ αἰών), ἢ ὁποῖα ὠστόσοσον θεωρεῖται ὑπὸ τῶν περισσοτέρων φιλολόγων ὡς ἐσφαλμένη γραφή τοῦ ἀρχικοῦ τύπου τῆς λέξεως (δηλ. τοῦ τύπου **ἐναντίος**).

⁶¹ *δις ἢ τρίς· δις·* ἐπίρρημα, ἔξ' οὗ τὸ ἀγγλικὸ πρόθεμα di· δύο φορές.— *τρὶς·* ἐπίρρημα· τρεῖς φορές.

⁶² *μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας[...]* = ὕστερ' ἀπὸ, μετὰ ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες (μετὰ + αἰτιατική= ΧΡΟΝΟΣ).

⁶³ μετοχὴ ἐνεστώτος τοῦ ρήματος *ὑποτροπιάζω* [<ὑποτροπή]: ἐμφανίζομαι πάλι, καθ' ὑποτροπήν.

⁶⁴ Παρατατικὸς τοῦ μισέω-ῶ.

⁶⁵ Υποτακτικὴ Ἐνεστώτος τοῦ *ἀνέχομαι*.

⁶⁶ καταφέρομαι [< καταφέρω], *καταφέρομαι κατὰ τινός*, μέλ. *κατοίσω ἢ κατοίσομαι*, ἀόρ. *ἀ' κατήνεγκα* ἐκφράζομαι μὲ δξύτητα ἐναντίον κάποιου ἄλλου, τὸν κατηγορῶ.

⁶⁷ βλέπε σημ. 11.

⁶⁸ *ἀμείλικτος* < ἀ στερητ.+ *μειλίσσω* (= γλυκαίνω, καταπραΰνω)], *ἐπίθ.*: ἐκείνος πού δὲν καταπραΰνεται, πού δὲ μαλακώνει ἢ καρδιά του.|| σκληρὸς, δύσκολος: «[...]*ἔπεκαλεῖτο τὸ ὄνομά σου ὡς μόνης θεότητος πιστῆς καὶ προστάτιδος... Ἔστην ἀμείλικτος. Σὲ ἐνθυμούμην[...]*». (Σ. Βασιλειάδου «Γαλάτεια»).

⁶⁹ *κατήγορος*, κατὰ + ἀγορεύω.

Τὴν ἐσπέραν⁷⁰ τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τοῦ ἔτους 188... περὶ ὥραν ἐνάτην⁷¹ [γύρω στὶς ἑννέα], γερόντιόν τι[ένα γεροντάκι]⁷² εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένον⁷³[ένα γεροντάκι καλοντυμένο], καθόσον ἡδύνατο⁷⁴ [ὅσο μπορούσε βέβαια]νὰ διακρίνη τις [κάποιος] εἰς τὸ σκοτός[τὸ σκοτάδι], κατήρχετο⁷⁵[κατέβαινε] τὴν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ ἄγουσαν⁷⁶[ἐνν. ὁδόν, δηλ. τὴν Ἀθηνῶν Πειραιῶς], τὴν ἀμαξιτὴν [ἀμαξοπόρευτη]. Δὲν εἶχεν ἀνατείλει ἀκόμη ἡ σελήνη, καὶ ὁ ὁδοιπόρος[ο πεζοπόρος] ἐδίσταζε ν' ἀναβῇ⁷⁷ ὑψηλότερον[ν' ἀνεβῇ πρὸ ψηλά], ζητῶν [ἀναζητώντας, ψάχνοντας] δρόμον μεταξὺ τῶν

⁷⁰ *ἐσπέρα*, ἢ τὸ διάστημα ἐκείνο τῆς ἡμέρας, τὸ κείμενον μεταξὺ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ πλήρους νυκτερινοῦ σκοτούς.

⁷¹ *περὶ ὥραν ἐνάτην*=περίπου στὶς ἑννέα (περὶ + αἰτιατική= ΧΡΟΝΟΣ).

⁷² *γερόντιόν τι* [...]: γερόντιον, τό, ὑποκορ. τοῦ *γέρον*: ἓνα γεροντάκι.— Περὶ τῆς ἀόριστης ἀντωνυμίας *τίς* ἰδὲς ἐδῶ *☞*.

⁷³ μετοχικός τύπος παθητικοῦ παρακειμένου τοῦ ρήματος *ἐνδύομαι* (*φορῶ, ντύνομαι*) τοῦ ἐνδύω· *Παρατ.* ἐνδύουν, *Μέλλ.* ἐνδύσω, *Αόρ. α'* ἐνέδυσσα, *Μέσ. μέλλ.* ἐνδύσομαι, *Μέσ. αόρ.* ἐνεδυσάμην, *Παθ. αόρ.* ἐνεδύθην, *Παθ. παρακ.* ἐνδέδυσμαι.

⁷⁴ Παρατατικός τοῦ *δύναμαι*: *μπορῶ*.

πρτ. ἐδυνάμην καὶ ἡδυνάμην, μέλλ. δυνήσομαι, [παθ. μέλλ. δυνηθήσομαι], μέσ. αόρ. ἐδυνησάμην, παθ. αόρ. με μέσ. σημασ. ἐδυνήθην, ἡδυνήθην καὶ ἐδυνάσθην, πρκ. δεδύνημαι, ὑπερσ. ἐδεδυνήμην.

Εγκλιτική ἀντικατάστασις Ἐνεστώτος:

ὀριστ.	ὑποτ.	εὐκτ	προστ.	ἀπαρ.	μτχ.
δύναμαι	δύνωμαι	δυναίμην	δύνω	δύνασθαι	δυνάμενος

⁷⁵ *κατήρχετο, παρατ.* τοῦ ἀποθετικοῦ ρήματος *κατέρχομαι, μέλλ. κατελεύσομαι, αόρ. β'* *κατήλθον, ἀποφ. κατελθεῖν* (*κατὰ + ἔρχομαι*)=κατεβαίνω.

⁷⁶ *κατήρχετο τὴν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ ἄγουσαν* (ἐνν. ὁδόν· *τὴν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ ἄγουσαν...* = *κατέβαινε τὴν Ἀθηνῶν-Πειραιῶς*[...]) Εἶναι σύναρθρος (ἑναρθρος) ἐπιθετικός προσδιορισμός, ἐκφερόμενος καθ' ἑαυτὸν καὶ ἐπέχων τὴν θέσιν τοῦ παραλειπομένου οὐσιαστικοῦ *ὁδόν* (ἀντικείμενο στὸ *κατήρχετο*), τὸ ὁποῖο καὶ παραλείπεται, διότι ἐννοεῖται εὐκόλως ἕνεκα τῆς συνηθείας τοῦ λόγου, παραχωρῶντας ἔτσι τὴν συντακτικὴν τοῦ θέσι στὸν σύναρθρο (ἑναρθρο) ἐπιθετικὸν προσδιορισμό, *τὴν...ἄγουσαν*.

⁷⁷ ὑποτακτικὴ αόρ. β' τοῦ *ἀναβαίνω*: ἐδῶ τὸ ρῆμα ἐκφέρεται ἀμετάβατο καὶ σημαίνει: ἀνεβαίνω, πηγαίνω· *ν' ἀναβῇ ὑψηλότερον...* (αἰτιατικὴ ὡς ἐπιρρ. τοπικός προσδιορισμός στο *ῥ. ἀναβῇ*)= ν' ἀνεβῇ ψηλότερα.

* *βαίνω*=βαδίζω, περιπατῶ, πορεύομαι, πηγαίνω. *πρτ. ἔβαινον, μέσ. μέλλ. με ἐνεργ. σημασ. βήσομαι, αόρ. β'* *ἔβην, πρκ. βέβηκα, ὑπερσ. ἐβεβήκειν.*

• *Παθ. (σπανίως) βαίνομαι, αόρ. ἐβάθην, πρκ. βέβαμαι.*

χωραφίων. Ἐφαίνετο μὴ γνωρίζων[φαινόταν ὅτι δὲν ἐγνώριζε]⁷⁸ καλῶς τὸν τόπον. Ὁ γέρων θὰ ἦτο ἴσως πτωχός, δὲν θὰ εἶχε 50 λεπτὰ διὰ νὰ πληρώσῃ τὸ εἰσιτήριο τοῦ σιδηροδρόμου, ἢ θὰ τὰ εἶχε κ' ἔκαμνεν⁷⁹ οἰκονομίαν.

Ἄλλ' ὅχι δὲν ἦτο πτωχός, δὲν ἦτο οὔτε πλούσιος, εἶχε διὰ νὰ ζήσῃ. Ἦτο εὐλαβής, καὶ εἶχε τάξιμο νὰ καταβαίνει κατ' ἔτος[κάθε χρόνο] τὸ Πάσχα πεζὸς εἰς τὸν Πειραιᾶ, ν' ἀκούῃ τὴν Ἀνάστασιν εἰς τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα καὶ ὅχι εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, νὰ λειτουργῇται ἐκεῖ, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, ν' ἀναβαίνει πάλιν πεζὸς εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ἦτο ὁ μπαρμπα-Πύπης, ὁ γηραιὸς φίλος μου, καὶ κατέβαιναν εἰς Πειραιᾶ διὰ ν' ἀκούσῃ τὸ Χριστὸς ἀνέστη εἰς τὸν ναὸν τοῦ ὁμώνυμου καὶ προστάτου του, διὰ νὰ κάμῃ Πάσχα ρωμέικο κ' εὐφρανθῇ ἡ ψυχὴ του.

Καὶ ὅμως ἦτο... δυτικός.

Ὁ μπαρμπα-Πύπης ἦτο Ἰταλοκερκυραῖος ἀπλοϊκός, Ἑλληνίδος μητρός, Ἑλλήν τὴν καρδίαν ⁸⁰ [Ἑλληνας στήν καρδιά], καὶ ὑφίστατο ἄκων⁸¹ [καὶ ὑπέμενε ἀθέλητα] ἴσως, ὡς[ὅπως] καὶ τόσοι ἄλλοι, τὸ ἄπειρον μεγαλεῖον καὶ τὴν ἄφατον⁸² [τὴν ἀνείπωτη, τὴν ἄρρητη] γλυκύτητα τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλληνικῆς. Ἐκαυχᾶτο ὅτι ὁ πατήρ του, ὅστις ἦτο στρατιώτης[ποῦ ἦταν στρατιώτης] τοῦ Ναπολέοντος Α', «εἶχε μεταλάβει ρωμέικα», ὅταν ἐκινδύνευσε ν' ἀποθάνῃ⁸³ [νὰ πεθάνῃ], ἐκβιάσας μάλιστα πρὸς τοῦτο[ἄφοῦ ἐκβίασε μάλιστα γι' αὐτὸ], διὰ τινων συστρατιωτῶν του[διὰ μέσου κάποιων συμφαντάρων του], τὸν ἱερέα τὸν ἀγαθόν. Καὶ ὅμως ὅταν⁸⁴, κατόπιν τούτων, φυσικῶς[εὐλόγα] τοῦ ἔλεγε τις[κάποιος]: «Διατί δὲν βαπτίζεσαι, μπαρμπα-Πύπη», ἡ ἀπάντησίς του ἦτο ὅτι ἄπαξ[μιά φορὰ] ἐβαπτίσθη, καὶ ὅτι εὐρέθη ἐκεῖ.

⁷⁸ Ἐφαίνετο μὴ γνωρίζων καλῶς τὸν τόπον...= ἐφαίνετο + κατηγορηματικὴ μετοχή (μὴ γνωρίζων) τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ρήματος= φαίνεται + ὅτι + τὸ οἰκείον ρῆμα τῆς μετοχῆς= ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἐγνώριζε...

⁷⁹ ρῆμα **κάμνω**. **Παρατ.** ἔκαμνον, **Μέλλ.** καμοῦμαι, **Αόρ.** ἔκαμον, **Παρακ.** κέκμηκα, **Υπερσ.** ἐκεκμήκειν.

⁸⁰ Ἑλλήν τὴν καρδίαν... τὴν καρδίαν· αἰτιατικὴ ὡς ἐπιρ. προσδ. τῆς ἀναφορᾶς στοῦ Ἑλλήν.

⁸¹ ἄκων: [<συνηρ. τύπος τοῦ ἁ ἔκων < ἁ στερ. + ἔκων]: ἀκούσιος, ἀθέλητος· λίαν συνήθης εἶναι ἡ ἔκφρασις: **ἐκὼν ἄκων**, ἦτοι **θέλοντας καὶ μὴ**.

⁸² ἄφατος, ὁ, ἡ (ἁ στερ. καὶ φατός ἐκ τοῦ φημί· ὁ μὴ λεχθεὶς, ὁ ἄρρητος).

⁸³ ὑποτακτικὴ ἀορ. β' τοῦ ἀποθνήσκω· οἱ χρόνοι τοῦ **θνήσκω**: **Μέλλ.** θανοῦμαι, **Αόρ. β'** ἔθανον, **Παρακ.** τέθνηκα, **Υπερσ.** ἐτεθνήκειν.

⁸⁴ γιὰ τὸ **ὅταν** βλέπε τὴν ὑποσημείωσι 5 ἐδῶ [~](#)

Φαίνεται ὅτι οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης μὲ τὴν συνήθη ἐπιτηδεΐαν [κατάλληλη] πολιτικὴν των, εἶχον ἀναγνωρίσει εἰς τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς τῶν Ἰονίων νήσων τινὰ τῶν[μερικά, ὠρισμένα ἀπὸ] εἰς τοὺς Οὐνίτας ἀπονεμομένων προνομίων⁸⁵, ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς[σ' αὐτοὺς] νὰ συνεορτάζωσι μετὰ τῶν ὀρθοδόξων[ὁμοῦ μὲ τοὺς ὀρθοδόξους] ὅλας τὰς ἐορτάς. Ἀρκεῖ νὰ προσκυνήσῃ τις τὴν ἐμβάδα⁸⁶ τοῦ ποντίφηκος, τὰ λοιπὰ[τὰ ὑπόλοιπα] εἶναι ἀδιάφορα.

Ὁ μπαρμπα-Πύπης ἔτρεφε μεγίστην εὐλάβειαν πρὸς τὸν πολιοῦχον ἅγιον τῆς πατρίδος του⁸⁷ καὶ πρὸς τὸ σεπτὸν⁸⁸[καὶ γὰρ τὸ σεβαστό, τὸ σεβάσμιον] αὐτοῦ Λεῖψανον. Ἐπίστευεν εἰς τὸ θαῦμα τὸ γενόμενον κατὰ τῶν Βενετῶν⁸⁹ [ἐναντίον τῶν Βενετῶν], τολμησάντων ποτὲ⁹⁰[ὅταν ἐτόλμησαν κάποτε] νὰ ἰδρῦσωσιν⁹¹[νὰ στερεώσωσιν] ἴδιον [ιδιαιτέρον, δικό του] θυσιαστήριον ἐν αὐτῷ τῷ ὀρθοδόξῳ ναῷ [μέσα στὸν ἴδιο τὸν ὀρθόδοξο ναὸν]⁹² (Il santo Spiridion ha fatto questo caso*), ὅτε[ὅταν] ὁ ἅγιος ἐπιφανεῖς⁹³ [ὁ ἅγιος, ποὺ ἐφάνη ἔξαφνα] νύκτωρ⁹⁴[μέσα στὴ νύκτα] ἐν σχήματι μοναχοῦ[φέρων τὴ μορφή μοναχοῦ]⁹⁵

⁸⁵ ἡ ἐν λόγῳ φράσις δύναται ν' ἀποδοθῇ ὡς ἑξῆς: «μερικά (ἢ ὠρισμένα) ἀπὸ τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν ἀπονεμηθῇ στοὺς Οὐνίτες...»

⁸⁶ ἐμβάς, ἐκ τοῦ ἐμβαίνω: ἡ παντοῦφλα.

⁸⁷ ἔτρεφε μεγίστην εὐλάβειαν πρὸς τὸν πολιοῦχον ἅγιον τῆς πατρίδος του = ἔτρεφε μεγίστην εὐλάβειαν γιὰ τὸν πολιοῦχον ἅγιον... (πρὸς + αἰτιατική= ΣΚΟΠΟΣ).

⁸⁸ σεπτός, ἐκ τοῦ σέβομαι· σεβάσμιος, σεβαστός.

⁸⁹ τὸ γενόμενον κατὰ τῶν Βενετῶν= τὸ θαῦμα ἐκεῖνο ποὺ ἔγινε ἐναντίον τῶν Βενετῶν (κατὰ + γενική= ΕΝΑΝΤΙΩΣΗ).

⁹⁰ τολμησάντων ποτὲ... = ὅτε ποτ' ἐτόλμησαν = ὅταν κάποτε ἐτόλμησαν... Γενική ἀπόλυτος ποὺ δηλοῖ τὴν ἐπισημαστικὴν σχέσιν τοῦ ΧΡΟΝΟΥ στὴ μτχ. τὸ γενόμενον· ὡς ὑποκείμενο δ' αὐτῆς νοεῖται ἡ γενική τῶν Βενετῶν.

⁹¹ ἰδρύω, μέλ. -ύσω· ἄορ. α' ἰδρυσά, Παθητ. ἄορ. α' ἰδρύθην, πρκ. ἰδρυσμαί (ἴζω)= στερεώνω, ἰδρύω ἐγκαθιστῶ, στήνω, ἐγείρω, ἀγάλλματα ἢ ἀνδριάντες, ἀφιερώνω ναοὺς: [...]τὰ γὰρ ἱερά ἐν αὐτῇ τῇ ἀκροπόλει καὶ ἄλλων θεῶν ἐστὶ καὶ τὰ ἔξω πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως μᾶλλον ἰδρύονται[...] = διότι οἱ ναοὶ καὶ τῶν ἄλλων θεῶν εὐρίσκονται ἐντὸς τῆς ἀκροπόλεως, ἐνῶ ὅσοι εὐρίσκονται ἐκτὸς αὐτῆς ἔχουν οἰκοδομηθῇ μᾶλλον πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῆς πόλεως... (Θουκυδίδου Ἱστορία βιβλ. Β κεφ. 14)

⁹² νὰ ἰδρῦσωσιν ...ἐν αὐτῷ τῷ ὀρθοδόξῳ ναῷ= νὰ θεμελιώσωσιν στὸν ἴδιο τὸν ὀρθόδοξο ναὸν, ἤτοι μέσα στὸν ὀρθόδοξο ναὸν (ἐν + δοτική= κατὰ κυριολεξίαν ΤΟΠΟΣ).

⁹³ μετοχή ἀορίστου τοῦ ρήματος ἀπ-ἐφάνην= ἐμφανίσθηκα, ἦλθα στὸ φῶς, ἐφάνηκα ἔξαφνα· [...] ὅτε ὁ ἅγιος ἐπιφανεῖς νύκτωρ ἐν σχήματι μοναχοῦ κρατῶν δαυλὸν ἀναμμένον ἔκαυσεν ἐνώπιον τῶν ἀπολιθωθέντων ἐκ τοῦ τρόμου φρουρῶν τὸ ἀρτιπαγὲς ἀλτάρε*= ὅταν ὁ ἅγιος —ποὺ ἐφάνη ἔξαφνα ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός, φέρων τὴ μορφή μοναχοῦ, νὰ κρατῇ δαυλὸ ἀναμμένον— ἔκαψε μπροστὰ στοὺς παγωμένους ἐκ τοῦ φόβου των φρουροὺς τὸ μόνον πρὸ μικροῦ ἀκόμη στερεωθὲν ἱερό.

⁹⁴ νύκτωρ, ἐπίρ. (νύξ)· ἐν καιρῷ νυκτός, διὰ νυκτός.

κρατῶν [νὰ κρατῇ] δαυλὸν ἀναμμένον ἔκαυσεν ἐνώπιον τῶν ἀπολιθωθέντων [μπροστα τοὺς παγωμένους] ἐκ τοῦ τρόμου [ἀπὸ τὸν φόβο τους] φρουρῶν τὸ ἀρτιπαγὲς⁹⁶[τὸ νεο-κατασκευασθέν, τὸ νεόδητον ἀκόμη] ἀλτάρε*[ιερό]. Ἀφοῦ εὕρισκετο μακρὰν τῆς Κερκύρας [μακριὰ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα], ὁ μπαρμπα-Πύπης ποτὲ δὲν θὰ ἔστεργε [δὲ θὰ δεχόταν, δὲ θὰ συναινοῦσε στὸ]⁹⁷ νὰ ἐορτάσῃ τὸ Πάσχα μαζί με τσοὺ φράγκους.

* * *

Τὴν ἐσπέραν λοιπὸν ἐκείνην τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὅτε κατέβαιναν εἰς Πειραιᾶ [ὅταν κατέβαινε στὸν Πειραιᾶ], πεζός, κρατῶν εἰς τὴν χεῖρα [κρατώντας στὸ χέρι] τὴν λαμπάδα του, ἦν⁹⁸ ἔμελλε⁹⁹[τὴν ὁποῖαν ἐπρόκειτο] ν' ἀνάψῃ κατὰ τὴν Ἀνάστασιν, μικρὸν [λίγο] πρὶν φθάσῃ εἰς τὰ παραπήγματα τῆς μέσης ὁδοῦ ἐκουράσθη [κουράστηκε] καὶ ἠθέλησε νὰ καθίσῃ ἐπ' ὀλίγον[γιά λίγο] ν' ἀναπαυθῇ. Εὐρεν[βρῆκε] ὑπὴνεμον¹⁰⁰ τόπον[θέση, μέρος] πού δὲν τὸ ἔπιανε ἀέρας] ἔξωθεν¹⁰¹ μιᾶς μάνδρας[ἀπ' ἔξω ἀπὸ μιὰ μάντρα], ἐχούσης[ἡ ὁποία εἶχε] καὶ οἰκίσκον [οσιτάκι] παρὰ τὴν μεσημβρινὴν γωνίαν[πρὸς τὴ νότια γωνία], κ' ἐκεῖ ἐκάθισεν ἐπὶ τῶν χόρτων[ἐπάνω στὰ χόρτα], ἀφοῦ ὑπέστρωσε¹⁰²[ἔστρωσε ἀπὸ

⁹⁵ ἐν σχήματι μοναχοῦ... (ἐν + δοτική = ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ)= ὑπὸ τὴ μορφῇ μοναχοῦ, με τὴ μορφῇ μοναχοῦ.

⁹⁶ ἀρτιπαγής, -ές (ἄρτι + παγῆναι, παθ. ἀόρ. β' τοῦ πήγνυμι)· ὁ μὲν πρὸ μικροῦ παγείς, δηλαδὴ στερεωθεῖς.

⁹⁷ στέργω, Μέλλ. στέρω, Αόρ. ἔστεργα, Παθ. αόρ. α' ἐστέργην, Παθ. παρακ. ἔστεργμαι: ἐδῶ τὸ ρῆμα στέργω νοεῖται ὡς ἐξῆς: εἶμαι ἱκανοποιημένος, εὐχαριστημένος, ἀρκούμαι, ἢ ἀκόμη καὶ συναινῶ.

⁹⁸ βλέπε σημ. 29.

⁹⁹ μέλλω, Παρατ. ἔμελλον & ἡμελλον, Μέλλ. μελλήσω, Αόρ. ἐμέλλησα: κεῖται ὡς ἀπρόσωπον: ἦν ἔμελλε ν' ἀνάψῃ...= τὴν ὁποῖαν ἐπρόκειτο ν' ἀνάψῃ.

¹⁰⁰ ὑπὴνεμος, -ον (ὑπὸ + ἄνεμος): ἐκεῖνος πού δὲν προσβάλλεται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὁ μὴ ἐκτεθειμένος στὸν ἄνεμο (ἀντίθετο τοῦ προσήνεμος)· συνήθης εἶναι ἐπίσης ἢ ἐκφρασις: ἐκ τοῦ ὑπὴνέμου= ἀπὸ τὸ μέρος πού δὲν τὸ «πιάνει» ἀέρας.

¹⁰¹ ἔξωθεν, ἐπίρ. (ἔξω)· ἀπ' ἔξω· ἐκφερόμενο μετὰ γενικῆς: ἔξωθεν μιᾶς μάνδρας= ἀπ' ἔξω ἀπὸ μιὰ μάντρα· ἡ γενικὴ αὕτη καλεῖται ἀφαιρετικὴ ἢ τοῦ χωρισμοῦ, καθ' ὅτι ἐκφέρεται συνήθως μὲ ἐπιρρήματα ἀπομακρύνσεως καὶ χωρισμοῦ σημαντικά, ὅπως εἶναι τά: ἔξω, ἐκτός, μακρὰν, πόρρω, πρόσω, κρύφα, λάθρα.

¹⁰² ὑπὸ + στρώννυμι= ἐν προκειμένῳ στρώνω ὑποκάτω μου.— Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος εἶναι οἱ ἐξῆς κατωτέρω:

στρώνω, ἀπλώνω, ἐκτείνω, 2) ἐξουδετερώω, πρτ. ἔστρωννυν καὶ [ἔστρωννυνον, μέλλ. στορῶ, στορέσω, στρώσω, στρωννύσω], ἀόρ. ἔστρεσα, [ἀόρ. ἔστρωσα, πρκ. ἔστρωκα, ὑπερσ. ἔστρώκειν]. Μέσ. καὶ Παθ. στέρνυμαι, [πρτ. ἐστορνύμην, μέσ. μέλλ.στρώσομαι, παθ. μέλλ. στρωθήσομαι, μέσ. ἀόρ. ἐστορεσάμην καὶ ἔστρω= σάμην,παθ. ἀόρ. ἐστρώθην καὶ ἐστορήθην], πρκ. ἔστρωμαι [καὶ ἐστέρεσμαι, ὑπερσ. ἐστορέσμεν καὶ ἐστρώμην].

κάτω] τὸ εἰς πολλὰς δίπλας[σὲ πολλὰς πτυχῆς] γυρισμένον[διπλωμένο] σάλι του. Ἐβγάλεν ἀπὸ τὴν τσέπην τὴν σπιρτοθήκην του, ἤναψε σιγαρότον κ' ἐκάπνιζεν ἡδονικῶς[μὲ ἀπόλαυση, μ' εὐχαρίστηση].

Ἐκεῖ ἀκούει ὀπισθεν τοῦ ἐλαφρόν θροῦν¹⁰³[συγκεχυμένο θόρυβον] ὡς βημάτων ἐπὶ παχείας χλόης[σὰν ἀπὸ βήματα πάνω σὲ παχῆα χλόη], καὶ πρὶν προφθάσῃ καὶ στραφῇ νὰ ἴδῃ ἀκούει δεύτερον κρότον ἐλαφρότερον. Ὁ δεύτερος οὗτος[αὐτός] κρότος τοῦ κάστηκε*[φάνηκε] ὅτι ἦτον ὡς ἀνυψουμένης σκανδάλης[σὰν ἀπὸ σηκωμένη σκανδάλη] φονικοῦ ὅπλου.

Ἐκεῖνην τὴν στιγμὴν εἶχε λαμπρυνθῇ[εἶχε φωτισθῇ] πρὸς ἀνατολὰς[πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀνατολῆς]¹⁰⁴ ὁ ὀρίζων, καὶ τοῦ Αἰγάλεω αἱ κορυφαὶ ἐφάνησαν πρὸς μεσημβρίαν[πρὸς τὸ νότο]¹⁰⁵ λευκάζουσαι¹⁰⁶. Ἡ σελήνη, τετάρτην ἡμέραν ἄγουσα ἀπὸ τῆς πανσελήνου, θ' ἀνέτελλε μετ' ὀλίγα λεπτά. Ἐκεῖ ὅπου [ἐκεῖ ποῦ] ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δεξιὰ¹⁰⁷, ἐγγὺς τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας[κοντὰ, πλησίον τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας]¹⁰⁸ τοῦ

ΠΑΡΑΓΩΓΑ: στρωῶμα, στρωμνή, ἄστρωτος, ὁδοστρωτήρ.

¹⁰³ *θρός*, συνηρημένο *θροῦς*, ὁ (θρέω)· συγκεχυμένος θόρυβος, γογγυσμός.

¹⁰⁴ *Πρὸς + αἰτιατική* ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: πρὸς τὸ μέρος, πρὸς.

¹⁰⁵ τὸ αὐτό.

¹⁰⁶ τοῦ Αἰγάλεω αἱ κορυφαὶ ἐφάνησαν πρὸς μεσημβρίαν λευκάζουσαι[...]. *Λευκάζουσαι*: *θηλυκοῦ γένους μετοχικός τύπος ἐνεστώτος χρόνου τοῦ ῥ. λευκάζω* [<μεταγενέστερος τύπος *λευκάζω* <λευκός>] = φαίνομαι λευκός, ἀσπροβολῶ: «*Ἀντὶ τῶν προϋχόντων Σκοπελιτῶν εἶδε πελώριον κῦμα λευκάζον ἐν τῷ σκότει* [=εἶδε πελώριον κῦμα ποῦ ἀσπροβολοῦσε μέσα στο σκοτάδι], *καὶ ἀντὶ τοῦ σφυρίου τοῦ κήρυκος, ἤκουσε τῷ ὄντι γλυκύτατον ἤχον μοναστηριακοῦ σημάντρου* [...]» (Α. Μωραϊτίδου Ὁ ΔΕΚΑΤΙΣΤΗΣ ', 1893). Στὸ παρὸν χωρίο βλέπομε τὴν κατηγορηματικὴ μετοχὴ (*λευκάζουσαι*) ἀναφερομένη στο ὑποκείμενο (αἱ κορυφαὶ) τοῦ ρήματος (ἐφάνησαν)· ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ χωρίο ἐκεῖνο τοῦ Ἀ. Μωραϊτίδου, ὅπου ἡ κατηγορηματικὴ μετοχὴ (*λευκάζον*) ἀναφέρεται ὄχι στο ὑποκείμενο— ἐν προκειμένῳ τοῦ ρ. *εἶδε*, ἀλλὰ στο ἀντικείμενο (βλεπε *κῦμα*·[...]*πελώριον κῦμα*[...]). Καὶ στίς 2 περιπτώσεις, οἱ ρηθεῖσες κατηγορηματικὲς μετοχὲς (*λευκάζουσαι-λευκάζον*) ἀποδίδονται στὴν σύγχρονη γλῶσσα, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ἀντίστοιχες αὐτῶν μετοχὲς στὴν ἀρχαία ἐλληνική, ἥτοι διὰ τοῦ: *ὅτι ἢ πῶς + ὀριστική ἔγκλισι*, ἢ διὰ τοῦ: *νὰ + ὑποτακτική ἔγκλισι*.

¹⁰⁷ Βλέπε σημ. 92.

¹⁰⁸ *ἐγγὺς, ἐπίρρημα προθετικό* = πλησίον, κοντὰ· ἐκφερόμενο μετὰ γενικῆς πτώσεως: «[...]ἐγγὺς τῆς βορειοανατολικῆς γωνίας[...]= *κοντὰ, πλησίον τῆς βορειοανατολικῆς μάντρας*· ἡ γενικὴ αὐτὴ λέγεται «*τῆς ἀφετηρίας*», καθ' ὅσον ἐκφέρεται μετὰ προθετικῶν ἐπιρρημάτων, ὅπως εἶναι τά: *ἐντός, εἴσω, πλησίον, ἐγγὺς, ἐμπροσθεν, ὀπισθεν, ἐκατέρωθεν, ἐναντίον*.

ἀγροτικοῦ περιβόλου, ὅπου ἐκάθητο[ῶπου καθόταν]¹⁰⁹, τοῦ κάσθηκε[τοῦ φάνηκε], ὡς[ῶπως] διηγεῖτο ἀργότερα ὁ ἴδιος, ὅτι εἶδεν ἀνθρωπίνην σκιάν, εἰς προβολὴν τρόπον τινὰ ἰσταμένην, καὶ τείνουσαν¹¹⁰[ν' ἀπλώνει πρὸς τὰ ἔμπροσ] ἐγκαρσίως[λοξά] μακρὸν τιγκάτι μακρὺ ὡς ρόπαλον ἢ κοντάριον[ῶσαν ρόπαλον ἢ κοντάρι] πρὸς τὸ μέρος αὐτοῦ. Πρέπει δὲ νὰ ἦτο τουφέκιον.

Ὁ μπαρμπα-Πύπης ἐνόησεν[κατάλαβε] ἀμέσως τὸν κίνδυνον. Χωρὶς νὰ κινηθῇ ἄλλως[ῶς] ἄλλο νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὴν θέσιν του, ἔτεινε[τέντωσε] τὴν χεῖρα πρὸς τὸν ἄγνωστον κ' ἔκραξεν ἐναγωνίως:

— Φίλος! καλὸς! μὴ ρίχνης...

Ὁ ἄνθρωπος ἔκαμε μικρὸν κίνημα[μικρὴ κίνηση] ὀπισθοδρομήσεως[πρὸς τὰ ὀπίσω], ἀλλὰ δὲν ἐπανέφερε τὸ ὄπλον εἰς εἰρηνικὴν θέσιν[δὲν κατέβασε τ' ὄπλο], οὐδὲ κατεβίβασε¹¹¹[οὔτε κατέβασε] τὴν σκανδάλην.

— Φίλος! καὶ τί θέλεις ἐδῶ; ἠρώτησε μὲ ἀπειλητικὴν φωνήν.

— Τί θέλω; ἐπανελάβεν ὁ μπαρμπα-Πύπης. Κάθουμαι καὶ φουμάρω τὸ τσιγάρο μου.

— Καὶ δὲν πᾶς ἄλλοῦ νὰ τὸ φουμάρης, ρέ; ἀπήντησεν αὐθαδῶς[αὐθάδης] ὁ ἄγνωστος. Ὑῤρες¹¹²[βοῆκες] τὸν τόπον, ρέ, γιὰ νὰ φουμάρης τὸ τσιγάρο σου!

¹⁰⁹ *κάθημαι* = κάθομαι· εἶναι παρακείμενος τοῦ *καθέζομαι*. **Παρατ.** ἐκαθήμην, ἀλλὰ καὶ ἄνευ αὐξήσεως, καθῆ(σ)το, καθῆσθε, καθῆντο, **Μέλλ.** καθεδοῦμαι

Κλίσις ἐνεστ. καὶ πρτ.

ἐνεστ. ὄριστ. *κάθημαι, κάθησαι, ται, —μεθα—σθε—κάθηνται.*

ὑποστ. *καθῶμαι, καθῆ, καθῆται—ώμεθα—ῆσθε—ῶνται.*

εὐκτ. *καθήμην (—οίμην), καθῆο (—οῖο), καθῆτο (—οῖτο).*

προστ. *κάθησο, καθήσθω.*

ἀπαρ. *καθῆσθαι, μετχ. καθήμενος, η, ον.*

πρτ. *ἐκαθήμην-σο-το-μεθα-σθε-ντο καὶ καθήμην, καθῆσο, καθῆστο, —, —, καθῆντο.*

¹¹⁰ Μετοχή ἐνεστώτος τοῦ ρήματος *τείνω*: **Παρατ.** ἔτεινον, **Μέλλ.** τεनῶ, **Αόρ.** ἔτεινα, **Παρακ.** τέτακα, **Μέσ.** μέλλ. τενοῦμαι, **Παθ.** μέλλ. ταθήσομαι, **Μέσ.** αόρ. ἐτεινάμην, **Παθ.** αόρ. ἐτάθην, **Παθ. παρακ.** τέταμαι: ἐκτείνω, ἀπλώνω, τεντώνω.

¹¹¹ Ἀόριστος τοῦ ρ. καταβιβάζω(= κατεβάζω). οἱ χρόνοι τοῦ *βιβάζω*: **Παρατ.** ἐβίβαζον, **Μέλλ.** βιβῶ (-ᾶς, ᾶ κτλ.), **Αόρ.** ἐβίβασα, **Μέσ.** μέλλ. βιβῶμαι (-ᾶ, -ᾶται κτλ.), **Παθ.** μέλλ. βιβασθήσομαι, **Μέσ.** αόρ. ἐβιβασάμην, **Παθ.** αόρ. ἐβιβάσθην, **Παθ. παρακ.** βεβίβασμαι.— Τὸ ρ. *βιβάζω* εἶναι μεταβατικὸ τοῦ *βαίνω* καὶ σημαίνει: κάμνω κάποιον ν' ἀνεβῇ, ἐγείρω, ὑψώνω, ἐξυψώνω.

— Καὶ γιατί; ἐπανελάβεν ὁ μπαρμπα-Πύπης. Τί σᾶς ἐβλαψα;

— Δὲν ξέρω ἐγὼ ἀπ' αὐτά, εἶπεν ὀργίλως[ὠργισμένος] ὁ ἀγρότης· ἐδῶ εἶναι ἀποθήκη, ἔχει χόρτα, ἔχει κι ἄλλα πράματα μέσα. Μόνον κόττες δὲν ἔχει, προσέθηκε[προσέθεσε] μετὰ σκληροῦ σαρκασμοῦ[μὲ σκληρὸ σαρκασμό], ἐγελάστηκες.

Ἦτο πρόδηλον[ἦταν προφανές] ὅτι εἶχεν ἐκλάβει τὸν γηραιὸν φίλον μου ὡς ὀρνιθοκλόπον[κοινῶς, κλεπτοκοτά], καὶ διὰ τὸν ἐκδικηθῇ, τοῦ ἔλεγεν ὅτι τάχα δὲν εἶχεν ὀρνιθας, ἐνῶ κυρίως ὁ ἀγρονόμος διὰ τὰς ὀρνιθὰς του θὰ ἐφοβήθη καὶ ὠπλίσθη μὲ τὴν καραβίναν του.

Ὁ μπαρμπα-Πύπης ἐγέλασε πικρῶς πρὸς τὸν ὑβριστικὸν ὑπαινιγμόν.

— Σὺ ἐγελάστηκες, ἀπήντησεν· ἐγὼ κόττες δὲν κλέφτω οὔτε λωποδύτης εἶμαι· ἐγὼ πηγαίνω στὸν Πειραιᾶ ν' ἀκούσω Ἀνάσταση στὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα.

Ὁ χωρικὸς ἐκάγχασε.

— Στὸν Πειραιᾶ! Στὸν Ἁγιο-Σπυρίδωνα; Κι ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι;

— Αὐτὴν τὴν Ἀθήνα.

— Αὐτὴν τὴν Ἀθήνα; Καὶ δὲν ἔχει ἐκεῖ ἐκκλησίες, ν' ἀκούσης Ἀνάσταση;

— ἔχει ἐκκλησίες, μὰ ἐγὼ τὸ ἔχω τάξιμο, ἀπήντησεν ὁ μπαρμπα-Σπύρος.

Ὁ χωρικὸς ἐσιώπησε πρὸς στιγμὴν. Εἶτα[ἔπειτα] ἐπανελάβε:

— Νὰ φχαριστᾶς, καημένε...

Καὶ τότε μόνον κατεβίβασε¹¹³[κατέβασε] τὴν σκανδαλὴν καὶ ὠρθωσε τὸ ὄπλον πρὸς τὸν ὦμόν του.

— Νὰ φχαριστᾶς καημένε, τὴν ἡμέραν ποὺ ξημερώνει αὐριο, εἰδεμή [εἰδάλως], δὲν τό 'χα γιὰ τίποτε νὰ σ' ἐξαπλώσω δῶ χάμου. Τράβα τώρα!

¹¹² Ἀδρ. β' τοῦ *εὐρίσκω*: ἀκουλουθοῦν οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος: *Παρατ.* ἤρρισκον & εὔρισκον, *Μέλλ.* εὐρήσω, *Αόρ. β'* ἤρρον & εὔρον, *Παρακ.* εὔρηκα, *Μέσ. μέλλ.* εὐρήσομαι, *Παθ. μέλλ.* εὐρεθήσομαι, *Μέσ. αόρ. β'* ἠύρόμην & εὐρόμην, *Παθ. αόρ.* ἠύρεθην & εὐρέθην, *Παθ. παρακ.* ἠύρημαι & εὔρημαι, *Παθ. υπερσ.* ἠύρήμην & εὐρήμην.

¹¹³ Βλέπε σημ. 99.

Ὁ γέρον Κερκυραῖος εἶχεν ἐγερθῆ¹¹⁴[σηκωθῆ] καὶ ἡτοιμάζετο¹¹⁵ ν' ἀπέλθῃν ἀποχωρήσῃ, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθη¹¹⁶[δὲ μπόρεσε] νὰ μὴ δώσῃ τελευταίαν ἀπάντησιν.

— Κάνεις ἄδικα καὶ συχωρεμένος νὰ 'σαι πού μὲ προσβάλλεις, εἶπε. Σ' εὐχαριστῶ ὥς τόσο πού δὲ μὲ ἐτουφέκισες, ἀλλὰ νὸν βὰ μπένε... δὲν κάνεις καλὰ νὰ μὲ παίρνῃς γιὰ κλέφτη. Ἐγὼ εἶμαι διαβάτης κ' ἐπήγαινα, σοῦ λέω, στὸν Πειραιᾶ.

— Ἐλα, σκόλα[ἔλα τελείωνε], σκόλα τώρα, ρέ...

Καὶ ὁ χωρικός στρέψας τὴν ράχιν[γυρνώντας τὴν πλάτη του] εἰσῆλθεν ἀνατολικῶς διὰ τῆς θύρας τοῦ περιβόλου κ' ἔγινεν ἄφαντος.

Ὁ γέρον φίλος μου ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του.

* * *

Τὸ συμβεβηκὸς¹¹⁷[τὸ γεγονὸς] τοῦτο δὲν ἐμπόδισε τὸν μπαρμπα-Πύπην νὰ ἐξακολουθῇ κατ' ἔτος[κάθε χρόνο] τὴν εὐσεβῆ του συνήθειαν, νὰ καταβαίνει¹¹⁸ [νὰ κατεβαίνει] πεζὸς εἰς Πειραιᾶ, νὰ προσέρχεται¹¹⁹[νὰ προσέρχεται] εἰς τὸν Ἅγιον Σπυρίδωνα καὶ νὰ κάμνῃ Πάσχα ρωμέικο.

Ἐφέτος τὸ μεσοσαράκοστον μοὶ ἐπρότεινεν[μοῦ ἐπρότεινε], ἂν ἤθελα, νὰ τὸν συνοδεύσω εἰς τὴν προσκύνησίν του ταύτην. Θὰ προσεχώρουν¹²⁰ [θὰ συντασσόμουν] δὲ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν του, ἂν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν [ἀπὸ πολλὰ χρόνια] δὲν εἶχα τὴν συνήθειαν νὰ ἐορτάζω ἐκτὸς τοῦ Ἀστεως τὸ ἅγιον Πάσχα.(1891)

¹¹⁴ Ὑποτακτικὴ παθητικοῦ ἀορίστου τοῦ *ἐγείρομαι*: **Παρατ.** ἡγειρον, **Μέλλ.** ἐγερῶ, **Αόρ.** ἡγειρά, **Παρακ.** (ἀμτβ. μετὰ σημασίας ἐνεστώτος) ἐγρήγορα, δηλ. «εἶμαι ξύπνιος», **Υπερσ.** (ἀμτβ. μετὰ σημασίας *παρατ.*) ἐγρηγόρειν, δηλ. «ἤμουν ξύπνιος», **Παθ. μέλλ.** ἐγερθήσομαι, **Παθ. αόρ.** ἡγέρθην, **Παθ. παρακ.** ἐγήγερμαι, **Παθ. υπερσ.** ἐγηγέρμην.

¹¹⁵ Παρατατικὸς τοῦ *ἐτοιμάζομαι* (*ἐτοιμος*).

¹¹⁶ Παθ. αόρ. τοῦ *δύναμαι* (*ρῆμα ἀποθετικόν*): **Παρατ.** ἐδυνάμην & ἡδυνάμην, **Μέλλ.** δυνήσομαι & δυνήθησομαι, **Αόρ.** ἐδυνήθην & ἡδυνήθην, **Παρακ.** δεδύνημαι

¹¹⁷ Μετοχὴ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου τοῦ *συμβαίνω*: **Παρατ.** ἔβαινον, **Μέλλ.** βήσομαι, **Αόρ.** ἔβην, **Παρακ.** βέβηκα, **Υπερσ.** ἐβεβήκειν, **Παθ. μέλλ.** (σὲ σύνθεσι) -βαθήσομαι, **Παθ. αόρ.** (σὲ σύνθεσι) -εβάθην, **Παθ. παρακ.** (σὲ σύνθεσι) -βέβαμαι & -βέβασμαι.

¹¹⁸ Ὑποτ. ἐνεστ. τοῦ *καταβαίνω*.

¹¹⁹ Ὑποτ. ἐνεστ. τοῦ *προσέρχομαι*.

¹²⁰ Παρατατικὸς τοῦ *προσχωρέω-ῶ*.

* * *

III. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ.

Υποσημείωσις 5. όπόταν.— Στήν ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὁ σύνδεσμος αὐτὸς κανονικὰ συντάσσεται μ' αἰτιατικὴ πτώσι· ἐν τούτοις, ἡ ἑλληνικὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη, (ἡ λεγομένη τότε *ἀπλοελληνικὴ*), θέλει ὅλους τοὺς συντεθειμένους μὲ τὸ ἀοριστολογικὸ *ἄν* χρονικοὺς συνδέσμους (*ὅταν*, *όπόταν*) νὰ συντάσσονται μὲ ὀριστική, καὶ τοὺς μεταχειρίζεται ἀδιαφόρως πρὸς δήλωσι καὶ τοῦ ἀπροσδιορίστου ἅμα καὶ τοῦ προσδιωρισμένου τῆς πράξεως. Γιὰ παράδειγμα, δέχεται καὶ τὸ «*θα μάθης, ὅταν ἔλθης*», (ἀπροσδιόριστα), ἀλλὰ καὶ τὸ «*ὅταν ἦλθες, ἔμαθες*» (προσδιωρισμένα)· ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὴ λόγια καθαρεύουσα τῶν Κ. Κόντου [1834- 1909] καὶ Κ. Παπαρηγοπούλου [Κωνσταντινούπολη 1815 - Ἀθήνα 1891], ἡ ὁποία, προκειμένου νὰ δηλωθῇ τὸ προσδιωρισμένο τῆς πράξεως κατὰ τὸ παρελθόν, συντάσσει μὲ ὀριστικὴ ὅχι τὸ *ὅταν*, ἀλλὰ τὸ *ὅτε* δηλαδή:

«*Ὅτε ἦλθες, ἔμαθες.*»

Κατὰ τὸν ἴδιο δηλαδὴ τρόπο πού συντάσσει τὸν ἐν λόγῳ σύνδεσμο καὶ ἡ ἀρχαία ἀττικὴ φωνή· ἐπὶ παραδείγματι, οἱ ἀρχαῖοι λέγουν:

«[...] *ὅτε αὕτη ἡ μάχη ἐγένετο, Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν ὧν[...]*» (= ὅταν ἐγίνε αὕτη ἡ μάχη, ὁ Τισσαφέρνης ἔτυχε νὰ εὐρίσκεται στὶς Σάρδεις. Ξ.᾽ Ελλ. 3.4.25.).

Ὡστόσο, ἡ «νέα» γλῶσσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θέλει τὶς ἀοριστολογίαις νὰ ἐκφέρωνται μὲ τοὺς ἴδιους χρονικοὺς

συνδέσμους, οί όποιοι αναφέρονται συνάμα στο παρόν και τó παρελθόν. Προκειμένου δηλαδή για μιá πράξι που γινόταν κατ' επανάληψι σέ άπροσδιόριστα χρονικά σημεία του παρελθόντος, ή άπλοελληνική τής εποχής του Παπαδιαμάντη άντι τής εύκτικής τής άρχαίας ελληνικής ποιείται χρῆσι τής όριστικής του παρατατικού μαζί με τά **όπόταν-όταν**. Έλεγαν, επί παραδείγματι, αναφορικώς προς τó παρωχημένο:

«Ο επιθεωρητής τής εκπαιδεύσεως, **όπόταν προσήρχετο** εις τήν τάξιν, έχαιρετούσε τόν καθηγητήν»· δηλονότι:

«[...]όποτε (όσάκις, κάθε φορά που) προσερχόταν στην τάξι έχαιρετούσε τόν καθηγητή.»

Άλλά και αναφορικώς προς τó παρόν, και δη όταν έχρειαζόταν νά δηλωθῇ τó σύνηθες μέν, άόριστο δέ τής πράξεως, έλεγαν όμοίως:

«Ο επιθεωρητής τής εκπαιδεύσεως, **όπόταν προσέλθῃ** εις τήν τάξιν, χαιρετᾷ τόν καθηγητήν»· δηλαδή:

«[...] **όταν** συμβῇ νά προσέλθῃ στην τάξι, χαιρετᾷ τόν καθηγητή.»

Τό αὐτό βλέπομε και στο παρόν χωρίο, όπου ό Παπαδιαμάντης άντι τής εύκτικής γράφει:

«[...]τά όποια έφόρει(ένν. τᾶ έπτά ἢ όκτώ καπέλα)[...] κατὰ τὰς μεγάλας έορτάς του ένιαυτου, **όπόταν έκαμνε** (= *κάθε φορά που έκαμνε...*)¹²¹ δύο ἢ τρεῖς περιπάτους[...]

¹²¹ [όπόταν+Παρατατικός].

Υποσημείωσις 31. ἡ ἀντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό.

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ γλῶσσα μεταχειριζόταν τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν *αὐτός* κατὰ τρεῖς τρόπους:

α'. Κατ' ἐπίτασι, (ὡς ὀριστικὴ κατὰ πᾶσα πτώσι), πρὸς πλείονα δηλαδὴ ἔμφασι ἢ διαστολὴ (διάκριση)· φέρε' εἰπεῖν ἔλεγαν:

«*Κῦρος λέγεται ἀποκτεῖναι αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ Ἀρταγέρσην*»¹²². ὁμοίως δ' ἔλεγαν:

«*[...]καὶ τὸ θρυλλούμενον αὐτὸς ἔφη· φοβοῦμαι τοῦτο μᾶλλον ἢ τὸν θάνατον αὐτόν.*» (= τὸν ἴδιον τὸν θάνατον)

β'. Ὡς ἀντικείμενο ρήματος, καὶ τότε λέγεται ἐπαναληπτικὴ (στὶς πλάγιες μόνο πτώσεις), διότι λαμβάνεται ἐπὶ ἀναφορᾷ κάποιου πράγματος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγίνε προηγουμένως λόγος, φέρε' εἰπεῖν:

«*ἔδοσαν αὐτοῖς μισθόν*»

(= *τούς* ἔδοσαν μισθόν κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὴν ἐπαναληπτικὴν ἀντωνυμίαν τῆς σύγχρονης δημοτικῆς, ὅπου γίνεται χρῆσις τοῦ ἀδυνάτου τύπου τῆς τριτοπρόσωπης προσωπικῆς ἀντωνυμίας).

γ'. Ἐκφερομένη συνάρθρως, πρὸς δήλωσι **ταυτότητος**, ἐκεῖ ὅπου ἡ σύγχρονη γλῶσσα ποιεῖται χρῆσις τῆς ἐκφερομένης μετ' ἄρθρου ὀριστικῆς ἀντωνυμίας, *ὁ ἴδιος* ἔλεγαν ἐπὶ παραδείγματι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες:

¹²² (= αὐτὸς μόνος του, αὐτοπροσώπως, οὐδεὶς ἄλλος).

«Τὰ δ' ἐπιτηδεύματα οὐ τὰ αὐτὰ ἀποδοτέα ταῖς αὐταῖς φύσεσιν;»
(= οἱ ἴδιες ἐργασίες δὲν θὰ πρέπη ν' ἀναθέτῳνται στὶς ἴδιες [στὶς ἀνάλογες δηλονότι] φύσεις; Πλάτωνος Πολιτεία 456 b.).

Κατὰ τὶς ἀ' καὶ γ' ἀνωτέρω περιπτώσεις ἡ ἀπλοελληνικὴ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπαδιαμάντη ποιεῖται χρῆσι τοῦ ἐπιθέτου *ὁ ἴδιος*, ὅπως ἀκριβῶς καὶ στήν καθ' ἡμᾶς δημοτικὴ, δηλαδή:

1. Μετ' ἐπιτάσεως, ὅπως:

«*ὁ ἴδιος ὁ Παπαδιαμάντης τὸ ἔγραψεν*»,

ἀλλὰ καὶ

«*τὸ ἔγραψεν ὁ ἴδιος ὁ Παπαδιαμάντης*»¹²³,

ἢ καὶ διὰ συνεκφορᾶς τοῦ *ἴδιος* μὲ τὴν ἀντωνυμία *αὐτός* λόγου χάριν:

«*μοῦ τὸ ἔγραψεν αὐτὸς ὁ ἴδιος*»,

κατ' ἀναλογία πρὸς τὸ *αὐτὸς οὗτος* τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

2. Ἐπὶ ταυτότητος, ὅπως:

«*ὁ ἴδιος ἄνθρωπος μοῦ ἔγραψε τὰ ἴδια*»,

ἢτοι «*τὰ ἴδια πράγματα*.»

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω β' περίπτωσι ἡ ἀπλοελληνικὴ μεταχειριζόταν τὶς πλάγιες πτώσεις τοῦ ἀδυνάτου—ἢ, ὡς ἔλεγαν οἱ παλαιοὶ γραμματικοί, τοῦ κατ' ἀφαίρεσιν τῆς πρώτης συλλαβῆς τύπου (τόν, τήν, τό) τῆς ἀντωνυμίας *αὐτός* ἐπὶ παραδείγματι: τὸν ἐσυνάντησα..., τοῦ ἔδωκα (ἢ, σὲ δοτικὴ: τῷ ἔδωκα..., χάρι συνεπείας πρὸς τὴ σύνταξι τοῦ ρήματος).

¹²³ ὅπου ὁ ἀδύνατος τύπος *τὸ* τῆς ἐπαναληπτικῆς *αὐτό* τῆς δημοτικῆς (*τὸ ἔγραψεν*) τίθεται ὡς ἀπόδοσις τῆς ἀντίστοιχης ἐπαναληπτικῆς ἀντωνυμίας τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς (βλέπε παραπάνω τὴν περίπτωσι β').

Ἐν τούτοις, στὸ παρὸν χωρίο ὁ Παπαδιαμάντης φυλάττει τὴν ἀντωνυμία *αὐτός* τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς, καὶ—πρὸς δήλωσι τῆς ταυτότητος¹²⁴ — γράφει ἀττικῶς: «[...]τῆς αὐτῆς νήσου[...]»· ἀντὶ τοῦ νεοελληνιστὶ ἐκφερομένου: «[...]τῆς ἰδίας νήσου[...]».

Ὑποσημείωσις 45. Οἱ ἀόριστες ἀντωνυμίες τῆς νέας ἐλληνικῆς.—

Οἱ ἀόριστες ἀντωνυμίες τῆς νέας ἐλληνικῆς εἶναι οἱ ἐξῆς: 1) *ένας*, *μία* (μιά), *ένα*.

2) *κανείς*, *καμιά* (καμία), *κανένα*, ὅπου τὸ *κανείς* ἔχει δύο σημασίες: α') Ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ *κάποιος*, ὅταν ἡ φράσις δὲν λαμβάνει ἄρνησι· β') Σημαίνει οὔτε *ένας* ἢ καὶ *κάποιος*, ὅταν ἡ φράσις ἐκφέρεται ἄρνητικῶς.

3) *κάποιος*, *κάποια*, *κάποιο*.

4) *μερικοί*, *μερικές*, *μερικά*, ὅταν ἀφοροῦν σὲ ὀλίγα πρόσωπα ἢ καὶ πράγματα.

5) *κάτι*, *κάτι τι*.

6) *τίποτε*.

7) *κάμποσος*, *κάμποσοι*, *κάμποσο*, ὅταν λέγεται ἐπὶ ἀπροσδιορίστου ποσοῦ, λόγου χάριν: *παρευρίσκονταν κάμποσοι ἄνθρωποι στήν τελετὴ αὐτῇ*.

8) *κάθε*: *καθένας*, *καθεμιά*, *καθένα*.

9) *καθετί*.

¹²⁴ (ἰδὲς ἀνωτέρω τὴν περίπτωσι γ').

10) (ὁ, ἡ, τὸ) **δεῖνα**, (ὁ, ἡ, τὸ) **τάδε**.

11) ἄλλος, ἄλλη, ἄλλο.

* * *

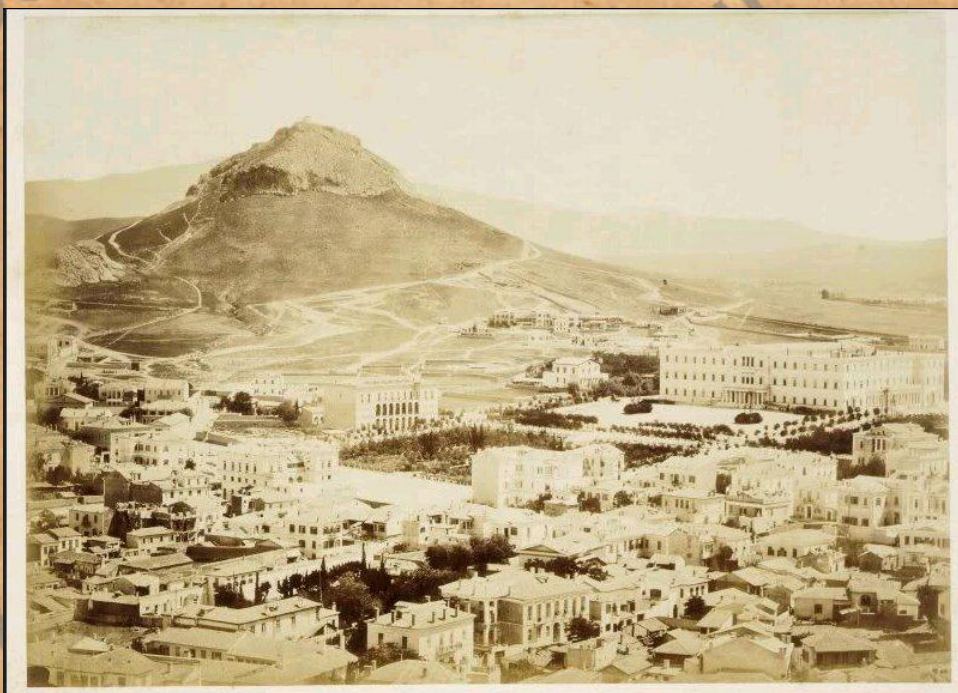
IV. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Η ΑΘΗΝΑ ΠΑΛΑΙ ΠΟΤΕ...

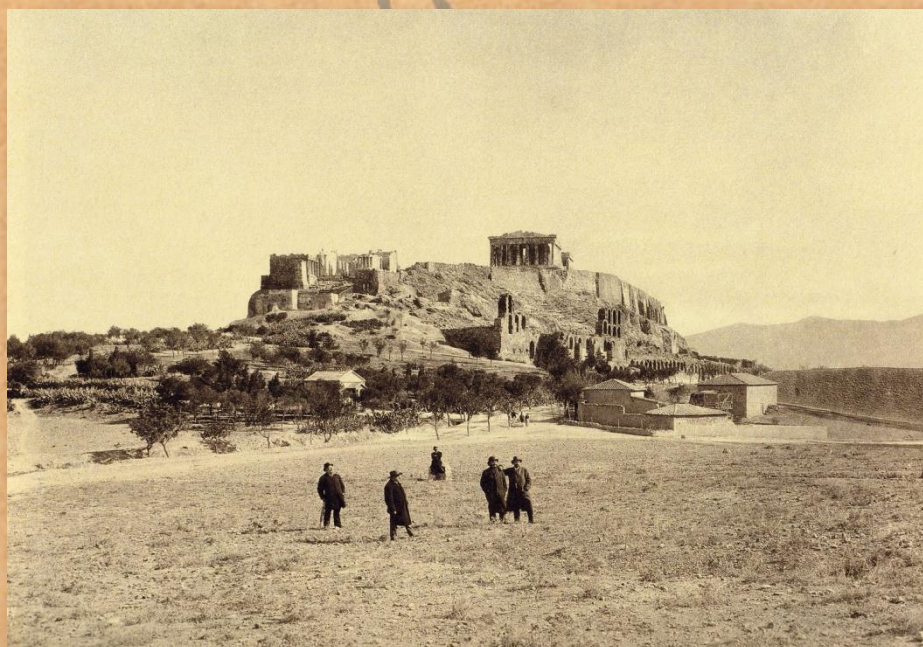
—Λεύκωμα παλαιῶν φωτογραφιῶν—

Ἡ ὁδὸς Σταδίου ἐν ἔτει 1930...

Πανοραμική φωτογραφία τῆς Ἀθήνας τοῦ 1858...

Ἀποψη τοῦ νοτιοδυτικοῦ τμήματος τῆς Ἀκροπόλεως περὶ τὸ 1890...

Ἡ ὁδὸς Πανεπιστημίου περὶ τὸ 1890...

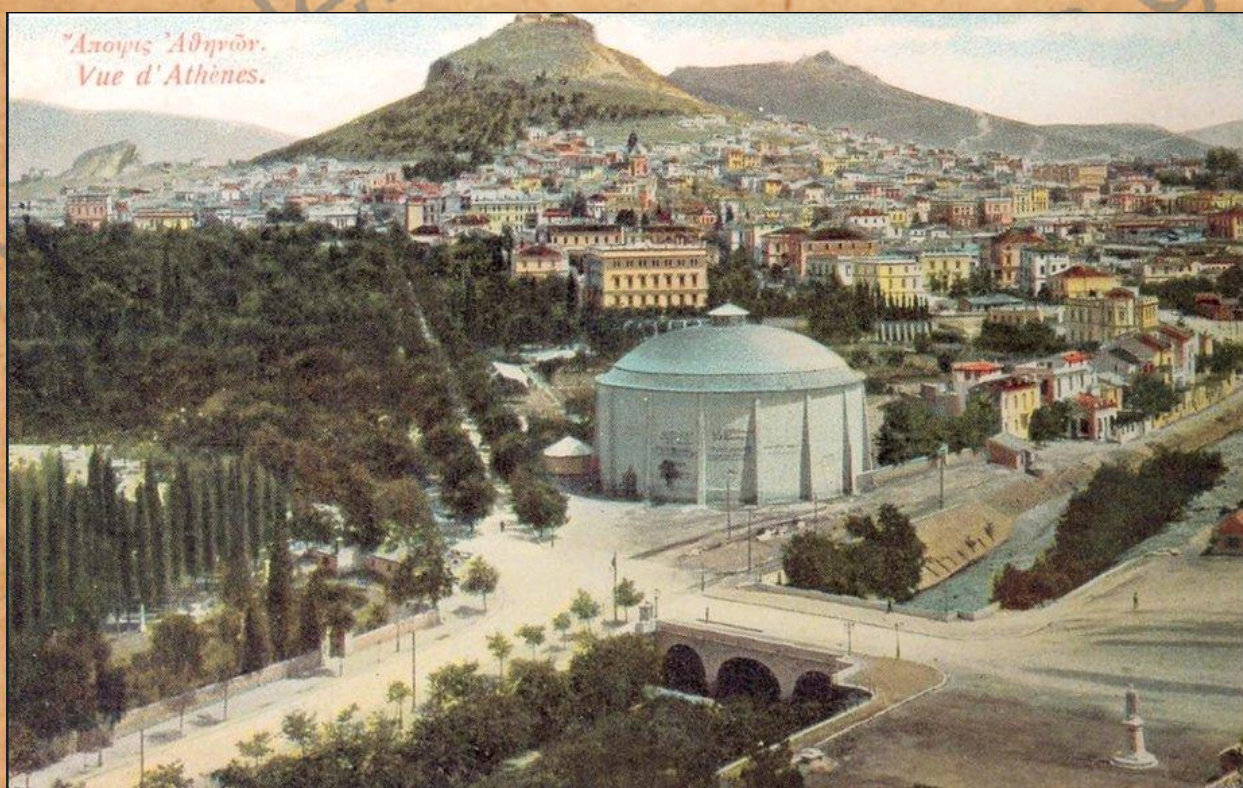
Ἡ δυτικὴ Ἀκρόπολη καὶ τὰ Προπύλαια τὸ 1890...

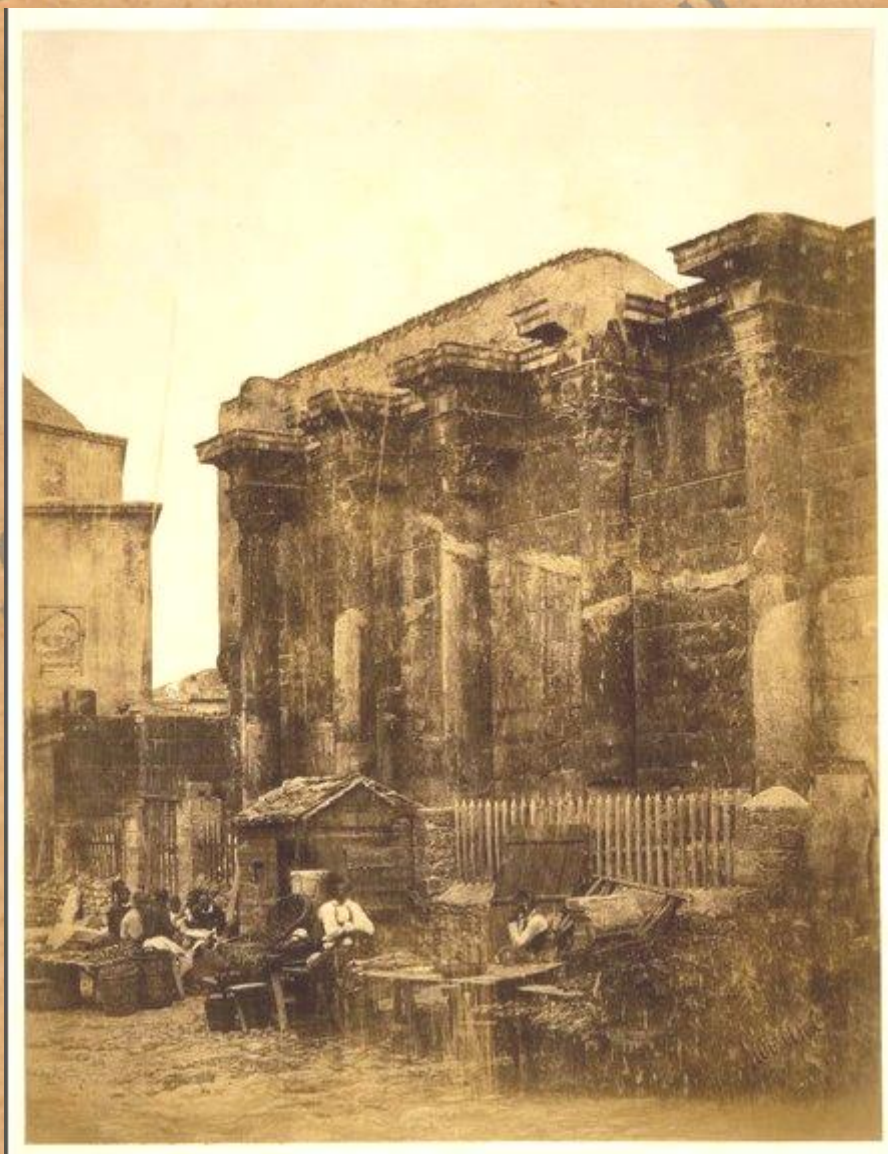
Κάπου στο κέντρο...

Ἄγιος Πέτρος τὸ 1860...

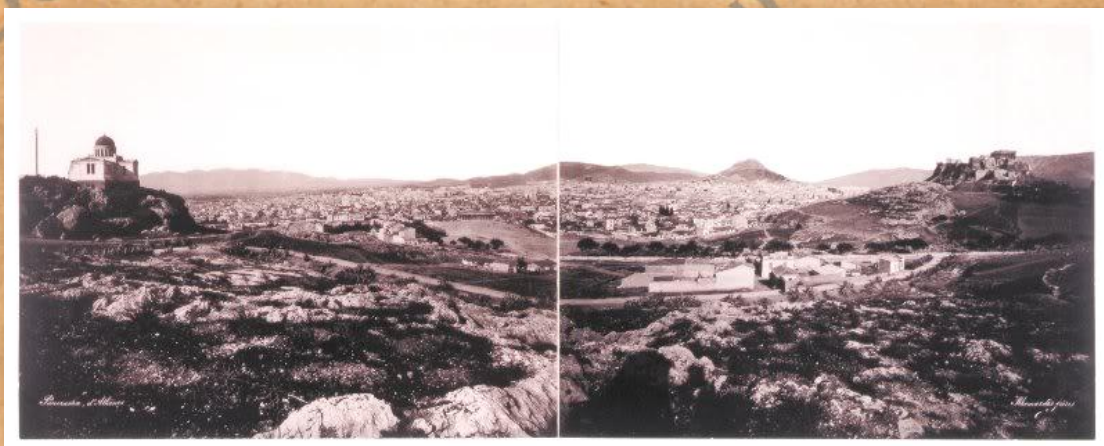

Η κοίτη τοῦ Ἰλισσοῦ.

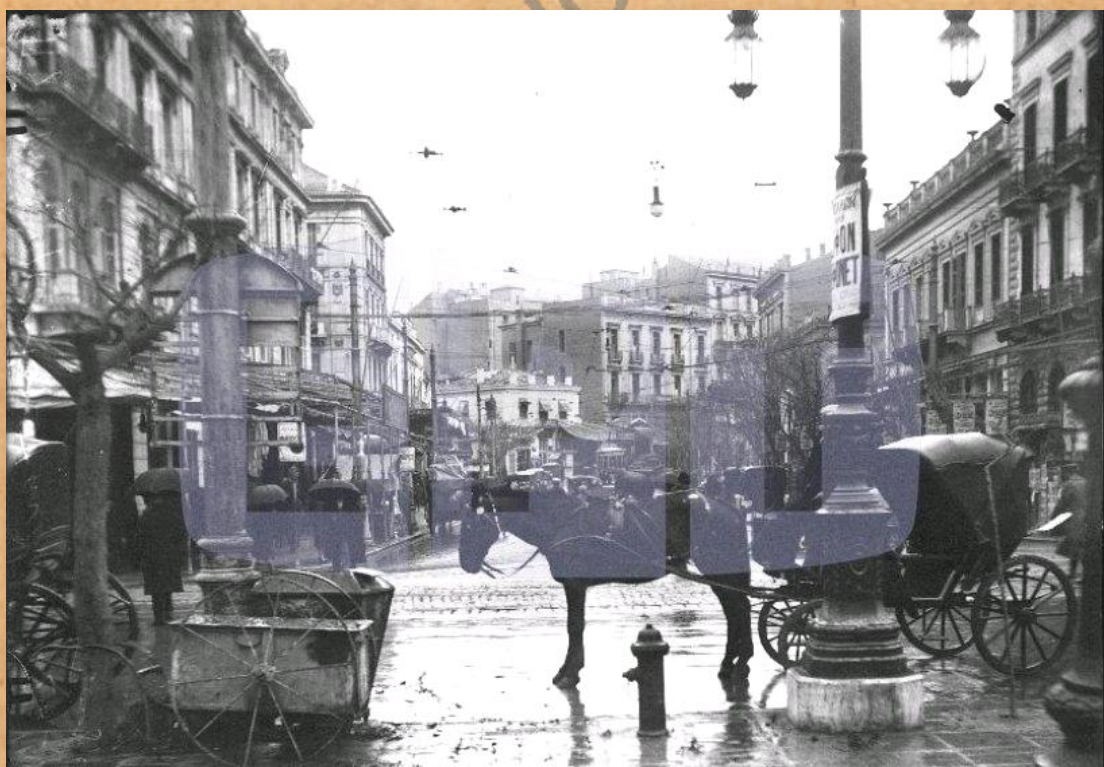

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ ἐν ἔτει 1854...

ΠΑΣΧΑ ΡΩΜΕΪΚΟ

Πανοραμική άποψις τῆς Ἀθήνας...

Ἡ ὁδὸς Πανεπιστημίου

ΤΕΛΟΣ

